

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi
szakfolyóirat

58. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2011/09

Tartalom

Ajánló

SZÁNTÓ Péter: **Tudásmegosztás**

Cikkek

UNGVÁRY Rudolf: A besorolási adatsere-formátum bővülése. A legutóbbi két évtized fejleménye	371
BOGNÁRNÉ LOVÁSZ Katalin: A felsőoktatási könyvtárak szerepe a tudásmegosztásban	387
DÁVID Adrienne – DRÓTOS László: Adattármustra. Könyves közösségi oldalak	398

Beszámolók • Szemlék • Referátumok

BRASE, Jan – BLÜMEL, Ina: Nem szövegalapú információszolgáltatás a hannoveri TIB-ben. Kihívások, tervek (Ref.: Burmeister Erzsébet)	414
--	-----

Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and information science

Vol. 58 • 2011/09

Summaries

UNGVÁRY, R.: **Extension of the authority data exchange format. Developments in the last two decades** 371

The authority data exchange format, also called metadata format looks back to a past of 50 years. Since its birth in 1968 the MARC format has been gradually improved, and a number of versions (such as Unimarc) have developed. As the most significant feature, its choice of data elements has been substantially extended. Extension pertained mainly to data on relationship and data on attributes. The choice of data on relationship consisted initially merely in the „see” and „see also” relationship types as known from manual cataloguing. Later, paradigmatic relationship types used in thesauri, having developed from the 1950's and defined in related standards, became to be applied. At a certain time it has also become possible to provide the relationships in the 2XX and 3XX fields as text, within the format itself. It is expected that in the world of the semantic web this opportunity will be highly appreciated in the future. The most significant extension was to be observed in the field of data on attributes. As opposed to data relating to entity – which are related to bibliographic data, and as a result, constitute secondary or metadata –, the data on attributes are related to the data on entities put into the leader, and represent, therefore, metadata of metadata, i.e. tertiary data. To such metadata belong the notes data in the 6XX fields and the information data in the 0XX fields respectively. The authority MARC format is capable of managing even authority data used with

the materials of archives, as is illustrated in the article.

BOGNÁR-LOVÁSZ, K.: **Role of academic libraries in accomplishing knowledge management strategies in higher academic institutions**387

In recent years knowledge management has become a key issue in universities due to the changes in economy, society and knowledge culture. University managements have realized that a key factor for an effective adaptation to the changes is the human/intellectual capital. Several steps have been taken towards managing the intellectual capital of higher education institutions including developing knowledge management strategies, setting up Technology and Knowledge Transfer Offices, creating institutional knowledge maps. The major role of academic libraries is to collect, process, disseminate, store and utilise information and knowledge, to provide services to the university community. They can also play a major role in knowledge production and transfer if they think proactively and offer tailored and value-added services to academics and students, and if libraries themselves can become a knowledge and learning organization.

DÁVID, A. – DRÓTOS, L.: **Book social networks**398

In the series „Scrutiny of Hungarian databases”, independent experts evaluate various Hungarian online content services from the point of view of their use by libraries.

Ungváry Rudolf

A besorolási adatcsere-formátum bővülése. A legutóbbi két évtized fejleménye*

A MARC típusú formátum 1968-as megszületése óta fokozatosan tökéletesedett, és más változatai is kialakultak (Unimarc). Ami a legfontosabb: adatelem-választéka jelentősen bővült is. A bővülés egyrészt a relációadatokat, különösen pedig a tulajdonságadatokat jellemzi. Egyrészt rögzíthetővé váltak a formátumban a múlt század 50-es éveitől kialakuló teauruszokban használt, és a rájuk vonatkozó szabványokban rögzített paradigmaticus relációtípusok. A szemantikai web világában ez a lehetőség idővel különösen fel fog értékelődni. A legjelentősebb bővülés a tulajdonságadatok terén játszódott le. Az entitásadatokkal szemben, melyek a bibliográfiai adatokra vonatkoznak, és ezért másodlagos vagy metaadatok, a tulajdonságadatok a tételfejben rögzített entitásadatokra vonatkoznak, és ezért metaadatok metaadatai, azaz harmadlagos adatok. Ilyen meta-metaadatok a 6XX-es hívójeltartományban rögzíthető megjegyzésadatok és a 0XX-es hívójeltartományban rögzíthető ún. információs adatok. A besorolási MARC formátum segítségével ma már akár levéltári dokumentumokhoz használt besorolási adatok is kezelhetők, amelyre példát mutatunk be.

Áttekintés

A könyvtári, levéltári, irattári és múzeumi (összefoglalóan gyűjteményi) rendszerek adatbázisaiban a metaadattípusokat metaadatsémákban fogják össze. A metaadatsémák a rendszer logikai szintjét írják le. Ezeket a sémákat nevezik még metaadat-formátumoknak (metadata format) vagy adatcsere-formátumoknak (data communication format) is. A metaadatok egy része az információk (dokumentum- és egyéb rekordok) külsődleges, formai ismérveit képviselik, másik részük pedig az információk tartalmát. Ez utóbbiakat nevezik besorolási metaadatoknak (authority data). Ennek alapján különböztetjük meg az alap- vagy formai (könyvtári adatbázisokban bibliográfiai) metaadat-formátumokat, illetve a besorolási metaadat-formátumokat.

A legkorábban a könyvtári szakterületen jelentek meg normatív dokumentumban rögzített bibliográfiai és besorolási sémák MARC format néven, melyet az 1968-as első kiadása óta a *Kongresszusi Könyvtár* gondoz (MARC, USMARC, mára pedig MARC21 néven). Idővel számos nemzeti változat is megjelent (többek között a magyar HUNMARC). A levéltári szakterületen egyelőre még csak a hagyományos szabványokban rögzítették a metaadatokat, formátumban/sémában nem. Az iratkezelés területén a MoReq2 követelmények 9. mel-

léklete tartalmaz alap- vagy formai metaadatsémát, besorolási metaadatséma még nincs [2].¹

A könyvtári besorolási adatcsere-formátumnak vagy más néven metaadat-formátumnak már több mint fél évszázados múltja van. A MARC típusú formátum a megszületése óta fokozatosan tökéletesedett, és más változatai is kialakultak (pl. UK MARC, Unimarc). Ami a legfontosabb: adatelem-választéka már a kezdetektől fokozatosan bővült, és ez a folyamat az utóbbi években felgyorsult (1. táblázat)².

A bővülés alapvetően nem azokra a bibliográfiai jellegű besorolási adatokra vonatkozik, amelyek a bibliográfiai leírásokban hagyományosan a tételfej szerepét játsszák (a 100-as hívójelű személynevek, 110-es és 111-es testületi és rendezvénynevek, valamint a 130-as címek). Ezeket az adatokat a besorolásiadat-modell (vagy metaadatmodell) nyelvén entitásadatoknak nevezik,³ mivel az egyes besorolási adattípusokat azonosítják tételfejként.

* A tanulmány a „Dokumentum- és tudáskezelés domainspecifikus nyelvre (DSL) alapozva (EDMS&KMS)” c. projekt (GOP-1.1.1-08/1-2008-0098) keretében készült.

1. táblázat

A MARC21 kiadásai és aktualizálásuk az egyes változatok között eltelt évekkel

<i>kiadás</i>	<i>év</i>	<i>aktualizálás</i>	<i>köztes idők</i>
1. kiadás	1968		
2. kiadás	1976		8 év
		1. aktualizálás: 1988	2 év
		2. aktualizálás: 1991	3 év
3. kiadás	1993		2 év
		1. aktualizálás: 1995	2 év
		2. aktualizálás: 1997	2 év
4. kiadás	2008		1 év
		1. aktualizálás: 2009	1 év
		2. aktualizálás: 2010	1 év

Mint ilyenek, a bibliográfiai leírás és a kereshető tárolás legalapvetőbb, klasszikus adatai, melyek rövid távon nem változnak. Ennek ellenére itt is tapasztalható változás, mégpedig azoknak az entitásadatoknak (tételfejeknek) a terén, amelyek nem a formális bibliográfiai leírás, hanem a tartalmi feltárás adatai (a 150-es hívójelű szaktárgyszavak, a 151-es földrajzi tulajdonnevek). 1995-ben vezették be a 155-ös hívójelű formai tárgyszavakat, és 2002-ben a 148-as hívójelű kronologikus szaktárgyszavakat.

A bővülés a formátumban információs („tájékoztató”) nevezett adatmezőket, különösen pedig az utalásokat és a hivatkozásokat érinti.

A tájékoztató adatok mellett még a megjegyzések terén is bővülés játszódtott le. Ezeket az adatokat a besorolásiadat-modell nyelvén tulajdonságadatoknak nevezik. Az entitásadatokkal szemben, melyek a bibliográfiai tételekre vonatkoznak, és ezért másodlagos vagy metaadatok, a tulajdonságadatok a tételfejben rögzített entitásadatokra vonatkoznak, és ezért metaadatok metaadatai, azaz harmadlagos adatok. Ilyen meta-metaadatok a 0XX-es hívójeltartományban rögzíthető már említett információs és azonosító adatok, továbbá a 6XX-es hívójeltartományban rögzíthető megjegyzésadatok.

A 0XX-es hívójeltartományban számos új azonosító adat föl vételére van lehetőség, melyekkel egyrészt osztályozhatók a tételfejek, másrészt más rendszerek azonosítóihoz hozzákapcsolhatók, és

adott rendszer tételfejével keresve a keresés automatikusan lejátszódhat más rendszerekben is.

A megjegyzések ma már nem korlátozódnak a tételfejre vonatkozó név és szaktárgyszó tartalmára, meghatározására, hanem lehetőség van a használatra, a változásra, a forrásokra, a történeti kérdések megadására nyilvános hozzáférésre szánt megjegyzések formájában, továbbá belső, technológiai jellegű, nem nyilvános megjegyzések közlésére is. Választékuk bővítésére a 69X-es hívójeltartomány bőséges lehetőséget nyújt. Ezáltal a nem könyvtári gyűjteményi rendszerek (levél- és irattárak, továbbá a múzeumi rendszerek) igényei is kielégíthetők.

Az utalásokat és hivatkozásokat a besorolásiadat-modell nyelvén a relációadatok, a besorolási adatok közötti összefüggések megadására valók. Például a 4XX-es hívójelű, személynevekre vonatkozó „lásd utalás”, vagy az 5XX-es hívójelű szaktárgyszavakra vonatkozó „lásd még utalás”. A formátum relációadat-választéka kezdetben csak a „lásd” és a „lásd még” relációtípusból állt. A kézi katalogizálásban ennél részletesebb relációtípusok megadására gyakorlatilag nem volt lehetőség. A fejlődés ezen a téren kétirányú.

Egyrészt rögzíthetővé váltak a formátumban a múlt század 50-es éveitől kialakuló tezaszókban használt, és a rájuk vonatkozó szabványokban rögzített paradigmikus relációtípusok. A MARC formátumban a relációtípusok számára az induláskor még elégnek bizonyult, hogy a „lásd” relációtípus számára a 4XX-es, a „lásd még” relációtípus számára pedig az 5XX-es hívójeltartományt jelöljék ki. A paradigmikus relációtípusokat azonban nemcsak a nagyobb számosságuk jellemzi (az, hogy számtalan különféle típusuk alkalmazásával kell számolni), hanem az is, hogy felhasználási területtől függően rendkívül változatosak. A MARC formátumban e két követelménynek viszonylag bonyolult módon, a \$w jellel azonosított ún. vezérlőalmező alkalmazásával lehetett eleget tenni. A MARC formátumba 12 új relációtípust vezettek be.

Másrészt a formátumban az is lehetővé vált, hogy a relációkat a 2XX-es, illetve a 3XX-es hívójeltartományban szöveges formában adják meg (a 260-as magyarázatos „lásd utalás”, és a 360-as magyarázatos „lásd még” utalás). A szemantikus web világában ez a lehetőség idővel fel fog értékelődni.

A 2. táblázatban a változásokat az érintett adatmezők feldolgozási típusa, továbbá ama átfogóbb

terület szerint csoportosítottuk, ahol ezeknek az adatoknak a formális, illetve tartalmi vonatkozásban szerepük van. A cím és a név általában a formális feldolgozás tárgya, és ha tárgyi melléktétel szerepét játsszák, névalakjuk képzésére akkor is a bibliográfiai szabványok az irányadók. A különféle tárgyszavak (szaktárgyszavak, földrajzi nevek, formai tárgyszavak, kronologikus tárgyszavak), továbbá az információs adatok a tartalmi feltárás tárgyai, s mint ilyenek, hangsúlyosan szemantikai szerepük van. A besorolási adatrekord relációs adatelemei ugyancsak kitüntetetten szemantikai jellegűek.

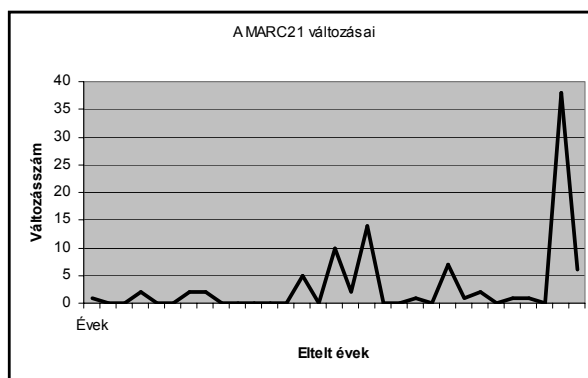
2. táblázat

A MARC változásai az adatmezők típusai/jellege szerint

Adatmező	Változás-szám	Feldolgozási típus	Jelleg
cím (130)	1	formális (tételfeji)	bibliográfiai
név (100)	6	formális (tételfeji)	bibliográfiai
tárgyszó (15X)	6	tartalmi (tételfeji)	szemantikai
információs (0XX)	t	Tartalmi (meta-metaadat)	szemantikai
információs (3XX)	16	névtér	szemantikai
reláció (4XX/5XX)	51	relációs	szemantikai

A 2. táblázatból jól látható, hogy a legjelentősebb bővülések és egyéb változások a formátumban a szemantikai jellegű adatok esetében tapasztalhatók, összhangban azzal, ahogy a szemantikus web, idővel pedig a web 2.0 kialakítására irányuló törekvések megjelentek. Többek között abban is tetten érhető ez, hogy 2000-től kezdve számos bibliográfiai adatmezőhöz (elsősorban az 5XX-es megjegyzésmezőkhöz) rendeltek hozzá olyan almezőket (többnyire \$u azonosítással), amelyekben az egységes erőforrás-azonosító (URI) rögzíthető. A besorolási adatok esetében a 670-es, a forrásra vonatkozó, továbbá a 678-as, a történeti megjegyzés megjegyzésmezője egészült ki az URI rögzítésére használható \$u almezővel. Azaz a MARC21 szerkesztői és használói kifejezetten reagálnak a könyvtári világot érintő legújabb kihívásokra.

A változások számbeli eloszlását 1968–2011 között az 1. ábra diagramja mutatja.

1. ábra A MARC21 változásainak időbeli eloszlása 1968 és 2011 között

Az ábrából jól látható, hogy a változások mennyisége az idő előrehaladtával egyre nagyobb. Összevetve a 2. táblázat adataival kiderül, hogy ezek a változások elsősorban nem a bibliográfiai, hanem a szemantikai igények hatására keletkeztek.

Ízelítőül csak az utóbbi két év változásait mutatjuk be a 3. táblázatban.⁴

A 4. táblázatban a MARC21-ben az utóbbi tíz évben létrejött új adatmezőket soroljuk fel.

A legfontosabb bővülések:

- besorolási adatok nemzetközi szervezet (pl. ISO, OCLC) által szabványosított, más mezőben nem rögzíthető azonosítója (pl. webes hálózati forrás-azonosítók, mint a *Virtual International Authority File (VIAF)* [8] azonosítója, vagy a „remek URI” („cool URI”)⁵ 024-es adatmező;
- földrajzi helyek koordinátái (ennek segítségével a könyvtári online katalógusok mutatójából kiindulva közvetlenül hozzáférhetőek a web földrajzi keresőrendszerei): 034-es adatmező;
- a besorolási adatot egységesítő vagy hitelesítő intézmény (ennek különösen irat- és levéltári vonatkozásban van jelentősége): 042-es adatmező;
- a besorolási adattal (elsősorban a földrajzi helyekkel és szaktárgyszavakkal) összefüggő idő-adatok (pl. geológiai korszakok, politikai események időadatai): 045-ös adatmező;
- személyek, testületek, művek, pontos születési, megalakulási, keletkezési stb. adatai, lakcíme, tevékenységi helye, családi jellemzői stb. (ezáltal részletes személyi nyilvántartás, névtér valósítható meg): 046-os, és a 37X-38X adatmezők;
- a relációk szöveges – magyarázatos – megadását lehetővé tevő 260-as és 360-as adatmezők;

3. táblázat

A MARC21 változásai időrendben

2009	\$ 4	– Reláció típus jele [ÚJ]
2009	\$ i	– Reláció információ [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	\$w/0	– Speciális jelzet r – Az \$i vagy \$4 reláció információt tartalmaz [ÚJ]
2009	046	– Speciális jelzet [ÚJ]
2009	080	– Egyetemes Tizedes Osztályozási jelzet [ÚJ]
2009	336	– Mű vagy műrész kommunikációs formája [ÚJ]
2009	370	– Kapcsolódó hely [ÚJ]
2009	371	– Postacím [ÚJ]
2009	372	– Tevékenységi terület [ÚJ]
2009	373	– Munkahely, tagság [ÚJ]
2009	374	– Beosztás és időadatai [ÚJ]
2009	375	– Családi állapot, gender adatok [ÚJ]
2009	376	– Egyéb család adat (családtípus, társadalmi rang stb. [ÚJ]
2009	377	– Nyelvtudás [ÚJ]
2009	X00 \$4	– Reláció típus jele [400/500] [ÚJ]
2009	X00 \$i	– Reláció információ [400/500] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X10 \$4	– Reláció típus jele [410/510] [ÚJ]
2009	X10 \$i	– Reláció információ [410/510] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X11 \$4	– Reláció típus jele [411/511] [ÚJ]
2009	X11 \$i	– Reláció információ [411/511] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X30 \$4	– Reláció típus jele [430/530] [ÚJ]
2009	X30 \$i	– Reláció információ [430/530] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X48 \$4	– Reláció típus jele [448/548] [ÚJ]
2009	X48 \$i	– Reláció információ [448/548] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X50 \$4	– Reláció típus jele [450/550] [ÚJ]
2009	X50 \$i	– Reláció információ [450/550] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X51 \$4	– Reláció típus jele [451/551] [ÚJ]
2009	X51 \$i	– Reláció információ [451/551] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X55 \$4	– Reláció típus jele [455/555] [ÚJ]
2009	X55 \$i	– Reláció információ [455/555] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X80 \$4	– Reláció típus jele [480/580] [ÚJ]
2009	X80 \$i	– Reláció információ [480/580] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X81 \$4	– Reláció típus jele [482/582] [ÚJ]
2009	X81 \$i	– Reláció információ [481/581] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X82 \$4	– Reláció típus jele [482/582] [ÚJ]
2009	X82 \$i	– Reláció információ [482/582] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2009	X85 \$4	– Reláció típus jele [485/585] [ÚJ]
2009	X85 \$i	– Reláció információ [485/585] [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2010	\$0	– Rekordazonosító [ÚJ MEGHATÁROZÁS]
2010	380	– Műfaj [ÚJ]
2010	381	– Mű egyéb megkülönböztető jellemzője [ÚJ]
2010	382	– Hangzó dokumentum hordozója (hangszerelés) [ÚJ]
2010	383	– Hangzó dokumentum számozási adata [ÚJ]
2010	384	– Zenei kulcs [ÚJ]

A MARC21 adatelemei és újdonságai

024	Egyéb szabványos azonosító
034	Kartográfiai azonosítók
042	Hitelesítési adat
045	Tételfejjel összefüggő idő
052	Földrajzi osztályozási rendszer
072	Tárgyszó-osztályozási rendszer
080	ETO
0X9	Speciális célokra szabadon felhasználható tájékoztató adatok
046	Születési, kezdési, keletkezési idő
336	Mű vagy műrész kommunikációs formája
370	Kapcsolódó hely
371	Postacím
372	Tevékenységi terület
373	Munkahely, tagság
374	Beosztás és időadatai
375	Családi állapot, genderadatok
376	Egyéb családadat (családtípus, társadalmi rang stb.)
377	Nyelvtudás
380	Műfaj
381	Mű egyéb megkülönböztető jellemzője
382	Hangzó dokumentum hordozója (hangszerelés)
383	Hangzó dokumentum számozási adata
384	Zenei kulcs
260	Összetett magyarázatos „lásd” tárgyi hivatkozás
360	Összetett magyarázatos „lásd még” tárgyi hivatkozás
4XX	w vezérlőalmezővel megadott paradigmaticus „lásd” relációk
5XX	w vezérlőalmezővel megadott paradigmaticus „lásd még” relációk

- a relációtípusok relációjelekkel való – kódolt – megadásának bővítése: a \$w almező alkalmazása a 4XX-es és az 5XX-es adatmezőkben.

A besorolási MARC formátum segítségével ma már akár levéltári dokumentumokhoz használt besorolási adatok is kezelhetők.

Tájékoztató adatmezők

024 Egyéb szabványos azonosító

Ebbe a mezőbe rögzíthető a besorolási adat nemzetközi szervezet (pl. ISO, OCLC) által szabványosított, más mezőben nem rögzíthető azonosítója. Ilyenek például a webes hozzáféréshez kialakított hálózati forrásazonosítók, mint a Virtual International Authority File (VIAF) [8] azonosítója, vagy a

„remek URI” („cool URI”) [1]. Ide kerülhet az IFLA által a jövőben esetleg elfogadott szabványosított nemzetközi besorolásiadat-azonosító is.

Különösen jelentős a jövőben a VIAF szerepe. Jelenleg 19 jelentős könyvtár egységesített személynévállományát szolgáltatja. Az adatokat nem egy központi szerveren tárolják, hanem az egyes könyvtárakban, de biztosítják, hogy közös felületen legyenek elérhetők. Ezért nevezik az így elérhető állományt „virtuálisnak”. Minden besorolási adat – megőrizve a forráskönyvtárban adott azonosítóját – egységes VIAF azonosítót kap.

A VIAF a *Német Nemzeti Könyvtár (Deutsche Bibliothek)* és a *Kongresszusi Könyvtár* kezdeményezésére több nemzeti könyvtár közös vállalkozása, melyet az *OCLC (Online Computer Library Center)* működtet. Célja, hogy az egyes nemzeti besorolási

adatállományokat egyetlen, egységes besorolási adatállománnyá kapcsolja össze. Ennek során az adatállományokat összefésülik, és az azonos rekordokat egyeztetve, konkordanciaállományokba vonják össze. A VIAF rekord önálló besorolásiadat-azonosítót kap, megőrzi a forráskönyvtárban adott névalakját, és a kapcsolatát is a forráskönyvtár állományával. Az adatok online kereshetők és elérhetők, migrálhatók. Az adatállományok aktualizálására az OAI protokollt használják.

Mivel magukat a besorolási adatokat nem egy központi szerveren tárolják, hanem az egyes könyvtárakban, és csak az elérhetőségüket, a közös használatukat biztosítják a VIAF közös felületén, ezért az így elérhető állományt „virtuálisnak” nevezik. A VIAF egyelőre csak személynév besorolási adatokat tartalmaz.

A VIAF azonosító átvehető minden könyvtár besorolási adatállományába, mivel erre a besorolási adatcsere-formátumban rendelkezésre áll a 24-es

mező. Ennek azért van jelentősége, mert ilyen esetben az adott könyvtár online katalógusában is meg lehet nézni, hogy a VIAF-ban részt vevő más könyvtárakban megvan-e az adott szerző műve, mégpedig anélkül, hogy át kellene térni akár a VIAF-ra, akár valamelyik másik könyvtárra. Így nézve a VIAF azonosító egyben egy nemzetközi besorolásiadat-azonosító szerepét játssza.

A 3. ábrán olyan OSZK rekord látható, amelyet szemléltetésül kiegészítettünk a 024-es mezővel. A 001-es mezőben az OSZK rekordazonosítója szerepel; az első 024-es mezőben a szemantikus web céljaira az OSZK-ban kialakított „remek URI”, a másodikban az OCLC által létrehozott nemzetközi VIAF azonosító, a harmadikban pedig az OCLC által az LC azonosítóját tartalmazó hálózati forrásazonosító (URL).

A 3. ábrán a 2. ábrán látható név rekordja, és a forráskönyvtárak néhány hozzá tartozó találatai láthatók.

```
000 00319nz a22001330 4500
001 000000015847
003 CaOOAMICUS
005 20050203151804.0
008 050203nn#acnnaabn#a#aaa#d
024 #7 $ahttp://nektar.oszk.hu/resource/auth/35 $cOSZK
024 #7 $a4935555 $cVIAF-ID
024 #7 $ahttp://errol.oclc.org/laf/n\_80089923.html $cOCLC
100 #1 $aRadnóti $jMiklós $d1909-1944
667 ## $aKöltő, műfordító
```

2. ábra VIAF azonosítót tartalmazó személynév besorolási HUNMARC rekord

Radnóti, Miklós, 1909-1944

Radnóti, Miklós

1909-1944, מיקלוש, מרדנטי

VIAF ID:4935555

Selected Titles

1. Don Quijote (18)
2. Radnoti Miklos osszes versei es muforditasai. (13)
3. Radnóti Miklós. Összes versei és műfordításai (11)
4. Tajtékos ég (10)
5. Bori notesz (10)
6. Radnóti Miklós művei (8)
7. Radnóti Miklós összegyűjtött versei és versfordításai (7)
8. Radnoti Miklos osszes versei es versforditasai (7)
9. Gewaltmarsch Ausgewählte Gedichte (7)
10. Radnóti Miklós válogatott versei (6)

3. ábra VIAF rekord és találatai

670/678 Megjegyzés a besorolási adat forrásáról / Életrajzi vagy igazgatástörténeti megjegyzés

Itt ismertetjük azt az almezőt, amelyet két megjegyzésadathoz is meg lehet adni. Mind a 670-es forrást tartalmazó megjegyzésben, mind pedig a 678-as történeti megjegyzésben feltüntetett forrás esetén megadható annak egységes erőforrás-azonosítója (URI) a \$u almezőben.

A 4. ábrán a Geotauruszból származó példa MARC rekordja, az 5. ábrán a tezauruszcikk megjelenítése látható az URI-t tartalmazó almező alkalmazására.

034 Kartográfiai azonosítók (földrajzi helyhivatkozás)

Ebben a mezőben rögzíthető tételfejben megnevezett dolog (földrajzi hely, képződmény) kartográfiai matematikai adata, például a földrajzi hely hosszúsági és szélességi koordinátái.

Ez a mező hasonló fontosságú szerepet játszik, mint a VIAF azonosító rögzítésére alkalmas 024-es mező. A földrajzi koordináták ugyanis egységesített földrajzi tulajdonnevek esetében közös nemzetközi azonosítónak tekinthetők. Ha adott könyvtári rendszerben a földrajzi tulajdonnevek tartalmazzák, akkor a könyvtári rendszer megfelelő kialakítása esetén magából az online katalógusból kiindulva egy lépésben érhető el közvetlenül minden olyan digitalizált térkép (és egyéb) állomány, amely földrajzi koordinátákon alapul.

```
001 000000015847
005 20080713231232.0
008 000103#n#ang##ba #n#####n#ana#####
151 ## $aBudapest. Citadella
451 ## $wv $aCitadella
551 ## $wg $adunántúli vár
551 ## $wg $aerőd
551 ## $wj $aBudapest $b1. kerület
551 ## $wm $aGellért-hegy
678 1# $a1850-54 között épült Emanuel Zitta hadmérnök tervei szerint; 1854-67: osztrák erőd, 1967-től Budapest Főváros tulajdona. 1869-ben végleg kivonul belőle a katonság. 1942-44 között lengyel hadifoglyok tábora, 1944-45 között Wehrmacht légvédelmi bázis, 1945 január-február között Wehrmacht katonai kórház és erőd. 1969-től kezdődik idegenforgalmi hasznosítása $uhttp://www.citadella.hu/hun/helytort.htm
```

4. ábra URI-t tartalmazó \$u almező alkalmazásának példája a 678-as történeti megjegyzés mezőben (Geotauruszból származó rekord); az 1. indikátor 1-es értéke adja meg, hogy nem életrajzi, hanem igazgatástörténeti adatról van szó

Budapest. Citadella

Történet: 1850-54 között épült Emanuel Zitta hadmérnök tervei szerint; 1854-67: osztrák erőd, 1967-től Budapest Főváros tulajdona. 1869-ben végleg kivonul belőle a katonság. 1942-44 között lengyel hadifoglyok tábora, 1944-45 között Wehrmacht légvédelmi bázis, 1945 január-február között Wehrmacht katonai kórház és erőd. 1969-től kezdődik idegenforgalmi hasznosítása. <<http://www.citadella.hu/hun/helytort.htm>>

helyettesíti vagylagosan Citadella

típusa dunántúli vár
erőd

nagyobb egysége Budapest. 1. kerület

helye Gellért-hegy

5. ábra A 4. ábra rekordja tezauruszcikként megjelenítve

Mindez nem egyéb, mint a földrajzi helyhivatkozás megvalósítása, a geotagging vagy geocoding. A földrajzi tulajdonnévhez rendelt koordináta (a geokód, „geotag”) segítségével hozható össze a digitális térkép megfelelő helye a könyvtári katalógus megfelelő mutatónevével.

Ha tehát valaki földrajzi tulajdonnév szerint keres, az online katalógusból közvetlenül megjeleníthető például az adott hely Magyarország egyes katonai felméréseinek digitalizált térképein, de akár a Google Earth keresőben is.

A Geotaurusz [3] a World Geodetic System 1984-től hozzáférhető (WFS84) állományából átvette a mai Magyarország összes földrajzi helyét (város, falu, tanya, dűlő, táj, hegy, víz stb.) a koordinátákkal, és összekapcsolta a koordinátákat a tezaurusban szereplő egységesített földrajzinév-besorolási adatokkal [5]. Elvileg akár a WFS84 teljes állománya átvehető, ha megvannak hozzá a megfelelő egységesített földrajzinév-besorolási

adatok. Következésképpen az a könyvtár, amely a Geotauruszt beépíti az online katalógusába, rendelkezik azzal a lehetőséggel, hogy a keresett földrajzi hely a weben elérhető térképeken megjeleníthető.

Válasszuk ki például a Geotauruszból a Pusztabábocka kistelepülést. A 6. ábrán a Geotaurusz HUNMARC rekordja látható a 034-es mezővel, a 7. ábrán pedig a megjelenített tezauruszcikk.

A 8. ábrán a 2. katonai felmérés (1819–1867) szerint, a 9. ábrán az 1944-es katonai felmérés szerint, a 10. ábrán pedig a Google Earth szerint látható a település és környéke. A tezauruszcikkben szereplő kapcsolódó földrajzi helyek közül nem mindegyik térképen szerepel mindegyik, van, amelyiken kevesebb (pl. a 19. századi felmérésen érthetően kevesebb, az 1944-es felmérésen több), és a megnevezéseknek se teljesen egyforma mindig a névalakja.

```

001 000000047146
005 20110320235905.0
008 110320nn#ang##ba#n#####a#ana#####
034 ## $f46.85 ←————— északi szélesség
034 ## $e20.35 ←————— keleti hosszúság
040 ## $aOSZK $bhun $fGeotaurusz
150 ## $aPusztabábocka
450 ## $wy $aBábockapuszta
550 ## $wg $aSzolnok megyei kistelepülés
550 ## $wj $aÖcsöd
550 ## $wk $aAtrács-tó
550 ## $wk $aBábocka-halom
550 ## $wk $aKajla-halom
550 ## $wk $aKettős-halom (Békésszentandrás)
550 ## $wk $aTarcasai-halom
550 ## $wm $aAtalak
550 ## $aÉrközitanyák
550 ## $aKaján (Cserebökény)
550 ## $aTelekpartitanyák
667 ## $aA Bábocka-tanya korábbi neve a 2. kat. felmérésen Schwab-tanya
670 ## $aNGA GEOnet Names Server (GNS).
670 ## $a2. kat. felmérés.
670 ## $a1944. évi kat. felmérés
678 ## $aA középkorban a Dömösi apátság birtoka
680 ## $aPuszta és a nyugati szélén azonos nevű kistelepülés
    
```

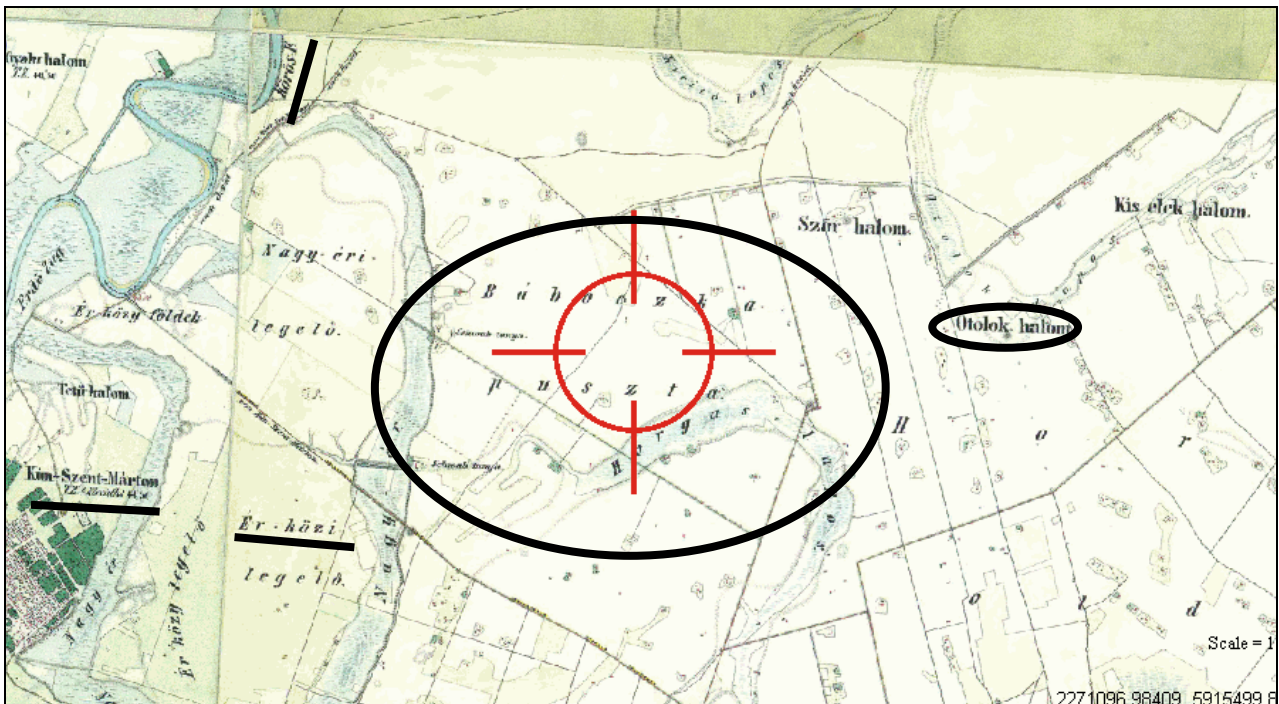
6. ábra A földrajzi koordinátákat tartalmazó HUNMARC rekord (\$f – északi szélesség, \$e keleti hosszúság) a Geotauruszból

Pusztabáocka	
Magyarázat: <i>Puszt</i> és a nyugati szélén azonos nevű kistelepülés	
Tört.: A középkorban a Dömösi apátság birtoka	
Belső megj.: A <i>Báocka-tanya</i> korábbi neve a 2. kat. felmérésen <i>Schwab-tanya</i>	
Forrás NGA GEONet Names Server (GNS)	
2. kat. felmérés	
1944. évi kat. felmérés	
koordinátája	46.85 : 20.35
szinonimája	Báockapuszta
típusa	Szolnok megyei kistelepülés
nagyobb egysége	Öcsöd
részei	Atrács-tó Báocka-halom Kajla-halom Kettős-halom (Békésszentandrás) Tarcasai-halom
mellette	Atalak Érközitanyák Kaján (Cserebökény) Telekpartitanyák

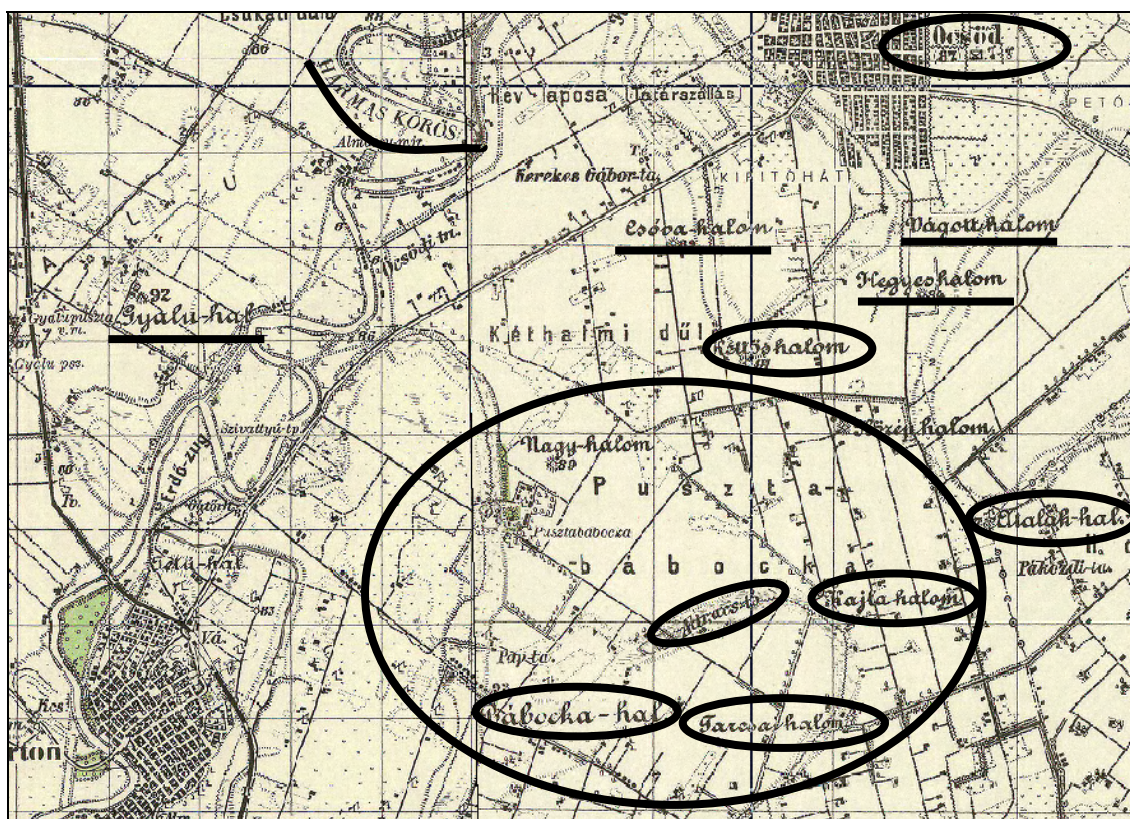
Hangsúlyozzuk: azáltal, hogy a Geotaurusz a koordinátákat tartalmazza, a Geotaurusz átvételével a könyvtári rendszerben megoldható, hogy az online katalógusban a kereső egyetlen lépésben jeleníthesse meg a weben található térképeken a keresett földrajzi helyet. A kereső anélkül, hogy ki kellene lépnie a könyvtár online katalógusából, egy kattintással megjelenítheti a térképen a földrajzi helyet.

Olyan könyvtári rendszerek, amelyekben a földrajzi hely térképen kikereshető, és onnan közvetlenül, egy kattintással elérhető az adott helyen található forrás, már léteznek. Például a *Berlini Városi Könyvtár* ősnyomtatvány-tárának katalógusában a nyomdahelyek betűrendben is kereshetők a navigálható térképen (11. ábra).

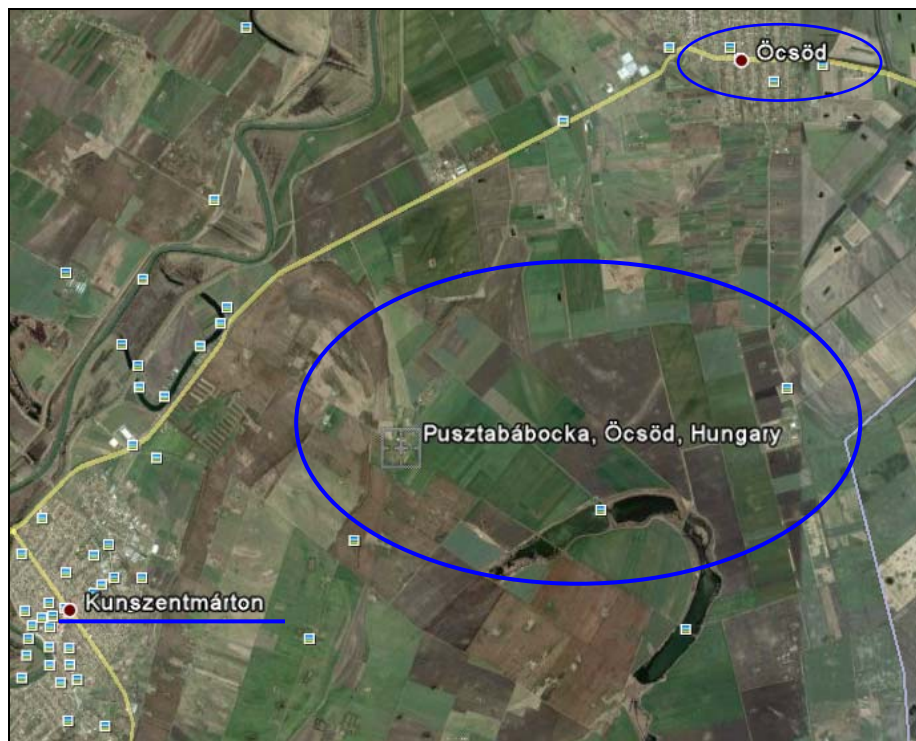
7. ábra A 6. ábra rekordja tezaszuscikként megjelenítve

8. ábra Pusztabáocka (Báockapuszta) a 2. katonai felmérés térképén (1819–1867)
(Az 7. ábra tezaszuscikkében szereplő közvetlenül kapcsolódó helyek bekarikázva, a többi hely aláhúzva)

9. ábra Pusztabáocka az 1944-es katonai felmérés szerinti térképen
 (A tezaurszcikkben szereplő közvetlenül kapcsolódó helyek bekarikázva, a többi hely aláhúzva)

10. ábra Pusztabáocka a Google Earth szerint

11. ábra. A Staatsbibliothek zu Berlin katalógusában térkép alapján kereshető ősnymotatványok
A jobb oldali kattintógombbal megjeleníthetők az adott helyre vonatkozó ősnymotatványok forráshelyei: a British Library, a Tübingeni Egyetem és a német Wikipédia

Annak feltétele, hogy a fenti megoldások könyvtári rendszerben programozhatók legyenek, hogy legyen a földrajzinev-besorolási adathoz koordináta-adat. A koordinátaadatnak pedig már van MARC21/HUNMARC adatmezője.

046/37X–38X Speciális tételfejadatok

Ezek az adatmezők a közelmúltban jelentek meg a MARC21-ben. Az alábbiakban a személyekre vonatkozó részükkel foglalkozunk. Ezek az adatok jelenleg a következők:

- 046 Születési, kezdési, keletkezési idő [év, hó, nap]
- 336 Mű vagy műrész kommunikációs formája
- 370 Kapcsolódó hely
- 371 Cím
- 372 Tevékenységi terület
- 373 Munkahely, tagság
- 374 Beosztás és időadatai
- 375 Családi állapot (genderadat)
- 376 Egyéb családadat (családtípus, társadalmi rang stb.)
- 377 Használt, birtokolt nyelv
- 380 Műfaj
- 381 Mű egyéb jellemzője
- 382 Hangzó dokumentum hordozója (hangszere-lés)

- 383 Hangzó dokumentum számozási adata
- 384 Zenei kulcs

Segítségükkel az eddigieknél sokkal részletesebb személynyilvántartás alakítható ki MARC formátumban is. Ez azt jelenti, hogy a részletesebb névkataszterek is MARC formátumra építhetők. Különös jelentősége lehet ennek például a helytörténeti nyilvántartásban. Az egyes helytörténeti adatbázisok névkataszterei migrálhatókká válnak.

Különösen jól felhasználhatók ezek az adatmezők a levéltárak személy- és testületi neveinek rekordjaiban, továbbá a helytörténeti gyűjteményekben, valamint a Hungarika névkataszterben. Használatukkal összekapcsolhatók az egységesített besorolási névállományok és a névkataszterek.

A 12. ábrán egy egységesített személynévrekord látható a részletes adatokkal. A 13. ábra egy lehetséges megjelenítési változatot tartalmaz. Jól látható, hogy a rekordban a hagyományos egységesített névalak, és a különböző speciális névadatok egyetlen besorolási rekordban helyezkednek el. A mindenkor feladat, hogy ezekből az adatokból milyen mutatóban mit jelenít meg. Megvalósítható az integrált kapcsolat a névterek és a besorolási adatok között.

```

001 000000014023
005 20110321102302.0
008 040103#n#aon##aa#n#####n#aaa#####
046 ## $f19620514 $g20101223
040 ## $aOSZK $bhun $fSzemélynév-kataszter
100 ## $aKovács $ilstván $c1942–2010 $g20101025
370 ## $aKaposfő $bBudapest $eKaposvár $s1966 $t2001 $eBudapest $s2001
    $uhttp://www.loc.gov/marc/authority/ad370.html $vRévai Nagy Lexikona
371 ## $aFő u. 15. $bKaposvár $dhu $e7400 $s1966 $t2001 $mkovacs4i@email.hu
371 ## $aNyugati tér 3. $bBudapest $dhu $e1234 $s2001 $mkovacs4i@mail.hu $s2001
372 ## $agimnáziumi tanár $s1966 $t1991
372 ## $afőiskolai tanár $s1991 $t2001 $uhttp://www.loc.gov/marc/authority/ad370.html
373 ## $aKaposvári Főiskola. Mezőgépek tanszék $s1991 $t2001
374 ## $aadjunktus $s1991 $t1998
374 ## $adocens $s1998 $t2001
375 ## $anős $s1964 $t2005
375 ## $aözvegy $s2005
377 ## $ahu $aen $age

```

12. ábra Részletes személynévadatokot tartalmazó MARC21 rekord

Kovács István (1942–2010)

Kaposfő, 1942. május 14. – Budapest, 2010. december 23.

Tevékenységi helyek: Kaposvár, 1966–2001; Budapest, 2001–.

Forrás: <http://www.loc.gov/marc/authority/ad370.html>; Révai Nagy Lexikona.

Lakcím: 7400 Kaposvár, Fő u. 15. (1966–2001); 1234 Budapest, Nyugati tér 3. E-mail: kovacs4i@mail.hu . Idő: (2001–)

Tevékenységi terület: gimnáziumi tanár (1966–1991); főiskolai tanár (1991–2001).

Forrás: <http://www.loc.gov/marc/authority/ad370.html>

Munkahely: Kaposvári Főiskola. Mezőgépek tanszék (1991–2001)

Beosztás: adjunktus (1991–1998); docens (1998–2001)

Családi állapot: nő (1964–2005); özvegy (2005–)

Nyelvtudás: magyar, angol, német

13. ábra Részletes személynévadatokot tartalmazó MARC21 rekord megjelenítése

Utalások és hivatkozások**260/360 Összetett magyarázatos „lásd” és „lásd még” tárgyi hivatkozás**

Ebbe a mezőbe rögzíthetők azok a relációk, amelyeket relációjelekkel körülményesen vagy egyáltalán nem lehet megadni, illetve célszerű részletesebb magyarázattal közölni. Az \$i almezőbe kerülő, a relációt megfogalmazó szövegen belül magukat a kapcsolódó kifejezéseket a \$a almezővel minősítik. Ezáltal lehetővé válik, hogy ha a kapcsolódó kifejezés névalakja módosul, az automatiku-

san átvezetődjék a szövegen belül megadott névalakon is.

A 260-as mező a nemdeszkriptorok és deszkriptorok között „lásd” utalásra, a 360-as mező pedig a deszkriptorok és deszkriptorok között „lásd még” utalásra használható.

A 14. ábrán a Köztauruszból (s egyben a Geotauruszból) származó földrajzinév-besorolási rekord látható szöveges „lásd” utalással HUN-MARC/MARC21 formátumban, a 15. ábrán pedig ennek a megjelenítése.

001	000000170417
005	20100807235905.0
008	100807nn#bno##ba#n#####n#ana#####
040 ##	\$a OSZK \$bhun \$f Köztaurusz
151 ##	\$a Alt-
678 ##	\$a A 19. században általában kötőjellel írták ezeket az összetételeket (pl. Alt-Etschka), illetve a Csehországi hivatalos német nevek esetében szóközzel elválasztva (pl. Alt Tabor)
260 ##	\$i Az \$a Alt- \$i és az \$a Alt_ \$i kezdetű hivatalos német neveket lásd egybeírva (pl. Altbeba és nem Alt-Beba vagy Alt Beba). Lásd még \$a Neu- \$i és \$a Ó-

14. ábra Nemdeszkriptorcikk rekordja magyarázatos lásd utalással a Geotauruszból. A céldeszkriptorokat a szöveges utalás \$i almezőjén belül a \$a almező különbözteti meg

Alt-

Magyarázat: A 19. században általában kötőjellel írták ezeket az összetételeket (pl. Alt-Etschka), illetve a Csehországi hivatalos német nevek esetében szóközzel elválasztva (pl. Alt Tabor)

lásd Az „Alt-„ és az „Alt_” kezdetű hivatalos német neveket lásd egybeírva (pl. Altbeba és nem Alt-Beba vagy Alt Beba). Lásd még „Neu-” és „Ó-”

15. ábra A 13. ábrán látható nemdeszkriptorcikk megjelenítése magyarázatos lásd-utalással. A céldeszkriptorokat a szöveges utaláson belül az idézőjelek különböztetik meg

Az is jól látható, hogy a nemdeszkriptorok elkerülhetetlenül önálló rekordokat alkotnak, azaz nem igaz, hogy az adatcsere-formátumokban nemdeszkriptor csak a 150-es mezőbe kerülő deszkriptorok 400-as kapcsolódó mezőjében szerepelhetnek, és a 150-es tételfejmezőben nem. Ezért szerepel a 008-as mező 9. pozícióján a „b” érték, amely a hivatkozási tételfejtet minősíti.

A személynévnek is lehetnek deszkriptor-deszkriptor kapcsolatai az 550-es mezőben. (A szemantikus web és web 2.0 könyvtári világában elvárhatók a besorolási adatok strukturáltabb megjelenései!) A

16. ábrán látható példában „Mária, Szent, Szűz” a generikus fölérendelt, hiszen Mária minden megjelenése tekinthető egy-egy fajfogalomnak ama jól formált állítás alapján hogy a „Fatimai Szent Szűz” [nem más, mint”van”] Szűz Mária”. A „helye” relációban pedig a portugáliai Fátima település kapcsolódik. A Fátima nevű település más országban is van, ezért a kerek zárójelben szereplő kiegészítő adat (Portugália). Arra is felhívjuk a figyelmet, hogy a kapcsolatok különböző típusú tételfejtek között állhatnak fenn (példánkban a szaktárgyszó, ill. a személynév és a földrajzi név között).

001	000000080543
005	20110307132014.0
008	100807nn#ano##ba#n#####n#ana#####
040 ##	\$a OSZK \$bhun \$f Köztaurusz
150 ##	\$a Fátimai Szent Szűz
100 ##	\$wh \$a Mária \$c Boldogságos \$c Szűz
551 ##	\$a Fátima (Portugália)
360 ##	\$i További megjelenések esetén lásd még: \$a Mária megjelenései és csodái \$i valamint az egyes eseteket, mint pl. \$a Medzsugorjei Szűz
680 ##	\$i Szűz Mária megjelenése Fátimában

16. ábra Nemdeszkriptorcikk rekordja magyarázatos lásd még utalással. A kapcsolódó deszkriptort a szöveges utalás \$i almezőjén belül a \$aalmező különbözteti meg. A 150-es szaktárgyszóhoz 100-as személynév kapcsolódik

Fátimai Szent SzűzMagyarázat: *Szűz Mária megjelenése Fátimában**lásd még* További megjelenések esetén lásd még: „Mária megjelenései és csodái” valamint az egyes eseteket, mint pl. „Medzsugorjei Szűz”*általánosabb* Mária, Boldogságos, Szűz*helye* Fátima (Portugália)

17. ábra A 16. ábrán látható rekord megjelenítése nemdeszkriptorcikkben magyarázatos lásd utalással
A céldeszkriptorokat a szöveges utaláson belül az idézőjelek különböztetik meg

A \$w almező használata a relációtípusok finomítására

Azáltal, hogy a tezauszok természetes részeivé váltak a könyvtári adatbázisoknak, elkerülhetetlené vált, hogy a besorolási adatszere-formátumokban bővítsék a relációtípusok választékát. Az eddig használt „lásd” és „lásd még” utalások elégtelennek bizonyultak az összefüggések áttekinthető

kifejezésére, és különösen érvényes ez a jövőben, a szemantikus web elterjedésekor. A MARC21-es vele a HUNMARC formátumokban a 4XX-es és 5XX-es adatmező-tartományokban a bővítés a \$w vezérlőalmező értékészletével valósítható meg. Ezáltal nagyon részletes relációtípus-választék alakítható ki. A MARC21 jelenlegi választékát az 5. táblázat tartalmazza.

5. táblázat

A MARC21/HUNMARC relációtípus-választéka a \$w vezérlőalmező értékeivel

mező	\$w érték	megnevezés	MSZ 3418 szerinti jel	megjegyzés
5XX	a	előbb/korábbi; kiindulása/oka, alapja/eredete	E	
5XX	b	utóbb/későbbi; következése/okozata, tárgya/eredménye	R	
5XX	f	mű feldolgozása		RF
5XX		feldolgozott mű alapja		EF
5XX	g	általánosabb, generikus fölérendeltje, nem-fogalma	F	
5XX	h	speciálisabb, fajtája, generikus alárendeltje, faj-fogalma	A	
5XX	t	egésze/átfogóbb, összessége, teljessége	T	
5XX	u	része/szűkebb, eleme, részlete	P	inverze, nevek, címek esetén generálható
5XX	l	lásd még más értelemben, homonimája	≠	
5XX	–	lásd még, egyéb rokonsága, asszociatív kapcsolat	X	
5XX	–	lásd kapcsolat	L	
4XX	–	lásd innen kapcsolat	H	inverze, nevek, címek esetén generálható
5XX	v	lásd ÉS	L&	
4XX	w	lásd innen ÉS	H&	
5XX	x	lásd VAGY	LV	
4XX	y	lásd innen VAGY	HV	

Itt is felhívjuk a figyelmet arra, hogy a relációk különböző típusú tételfejek között állhatnak fenn. Például 110-es testületi név tételfej kapcsolódhat működési területet képviselő 150-es szaktárgyszóhoz, vagy 151-es földrajzi tulajdonnév kapcsolódhat 150-es típust jelentő általános földrajzi névhez (amely szaktárgyszó) és/vagy 100-as személynévhez, mely az illető szűkebb hazája.

A 16. és 17. ábrán szaktárgyszó (Fátimai Szent Szűz) és személynév (Mária, Boldogságos, Szűz) és földrajzi név (Fátima), a 18. és 19. ábrán szaktárgyszó és földrajzi nevek kapcsolata látható.

Kitekintés

A MARC21/HUNMARC besorolási adatcsere-formátumban egész sor új adatmező található, melyek segítenek abban, hogy a könyvtári katalógusokat beköthessék a szemantikus web, és rajta

keresztül a web 2 világába. Annál inkább fontos ez, mert a web 2.0, vele a közösségi média és a felhasználó gerjesztette tartalom (user generated content) ugyan „demokratizálja” a hálózat használatát, de ugyanakkor el is önti a világhálót ellenőrizetlen adatok tömegével; mintegy felvizezik a webet. A könyvtári rendszerek adatai ezzel szemben ellenőrzöttek. Azáltal, hogy a könyvtárak megjelennek a weben, a szakszerűen feldolgozott információkat közvetíthetik. A MARC típusú metaadat-formátum (besorolási adatcsere-formátum) elmúlt egy-két évtizedbeli bővülése abba az irányba mutat, hogy a könyvtárak ennek a feladatuknak eleget tudjanak tenni.

A katalógusok besorolási adatait alkotó kifejezések a formátum adatmezőivel úgy címkézhetők meg, hogy e címkézés eredményeként a besorolási adat, s vele a katalógustartalom kijuthat a webre, és ott jótékony ellensúly képezhet az ellenőrizetlen adatok ellenében.

001	000000002533
005	20110212235905.0
008	110212nn#ano##ba#n#####n#ana#####
040 ##	\$aOSZK \$bhun \$fKöztaurusz
150 ##	\$aal-dunai székelyek
550 ##	\$w \$ga székelyek
551 ##	\$w \$abukovinai csángók
551 ##	\$aHertelendyfalva
551 ##	\$aSándoregyháza
551 ##	\$aSzékelykeve
670 ##	\$aNagy Sívó Z.: Bukovina, mit vétettem. Forum, 1999.
680 ##	\$iNagyobb részt Bukovinából, kisebb részt a Székelyföldről a 19. és 20. század fordulóján a Bánát déli részébe telepített székelyek

18. ábra Köztaurusz tezaszócikkének rekordja 5XX-es kapcsolatokkal.
A 150-es szaktárgyszóhoz 151-es földrajzi név kapcsolódik

al-dunai székelyek	
Magyarázat: <i>Nagyobb részt Bukovinából, kisebb részt a Székelyföldről a 19. és 20. század fordulóján a Bánát déli részébe telepített székelyek</i>	
Forrás: <i>Nagy Sívó Z.: Bukovina, mit vétettem. Forum, 1999.</i>	
<i>lásd innen vagylagosan</i>	székelyek
<i>eredete</i>	bukovinai csángók
<i>helye</i>	Hertelendyfalva
	Sándoregyháza
	Székelykeve

19. ábra A 18. ábra Köztauruszból származó besorolási rekordja tezaszócikk formájában megjelenítve

Jegyzetek

- 1 A könyvtári, levéltári és irattári besorolási metaadatok összehasonlításával részletesebben foglalkozik [7].
- 2 Az adatokra vonatkozóan lásd [2] honlapját, azon belül az Előszó (Introduction) végét.
- 3 Az entitás-, tulajdonság- és relációadat fogalmával és a besorolási adat koncepcionális modelljével [Ungváry: HUNMARC] foglalkozik.
- 4 Az adatok a MARC21 [2] tartalomjelölőkre vonatkozó történeti bejegyzéseinek (content designator history) alapulnak.
- 5 Az OSZK besorolási nevei rendelkeznek már olyan webes azonosítóval (a remek URI-val, angolul cool-URI), mely az OAI-ORE protokoll ajánlásainak megfelelő [1].

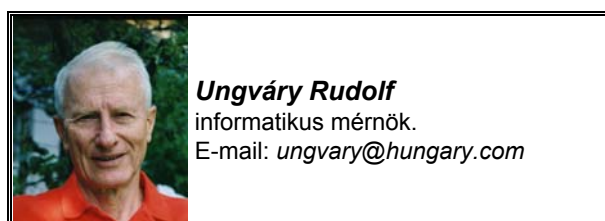
Irodalom

- [1] HORVÁTH Ádám: Digitális objektumok strukturális metaadatainak megadása OAI-ORE protokoll segítségével. Debrecen, Networkshop, 2010.
- [2] HUNMARC, a besorolási rekordok adatcsere-formátuma. Összeáll. Sipos Márta, Szabó Julianna, Ungváry Rudolf. Budapest, 2010. Tervezet. HUNMARC, a besorolási rekordok adatcsere-formátuma. Összeáll. Sipos Márta. Budapest, 1998. március. Tervezet. KSZ/4.1 HUNMARC. A bibliográfiai rekordok adatcsere formátuma. [Összeáll. Sipos Márta]. Budapest, 2002. március. <http://www.ki.oszk.hu/107/e107_files/public/hunmarc.pdf>
MARC21 Format for authority data. [Washington] : Library of Congress. Network Development and MARC Standards Office; Cataloging Distribution Service. – 1999 Ed. Update No. 1 (October 2001) through Update No. 9 (October 2010). – Washington, Library of Congress, Network Development and MARC Standards Office. <<http://www.loc.gov/marc/authority/ecadhome.html>>
ISAAR (CPF) : International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families. – Second ed. – International Council on Archives. – ICA Committee on Descriptive Standards: Canberra, 2004. <http://www.ica.org/en/node/30230>
MoReq2. Elektronikus iratok kezelésének modellkövetelményei. MoReq2 specifikáció. Javított és bőví-

tett kiadás. Ford. Korotij Ágnes. – Budapest, Debrecen: Kovex Computer, MOL, 2010. <http://www.dlmforum.eu/index.php?option=com_jotloader&view=categories&cid=12_bcb6040aefc160c09ae4290ae1857b9f&Itemid=39&lang=en>

- [3] Köztaurusz. 2011. január 1. Szerk. Ungváry Rudolf. <<http://www.oszk.hu> — *Útmutató/Tezaurusz*> és <<http://mek.oszk.hu/adatbazis/thes.htm>>
Geotaurusz. 2011. január 1. Szerk. Ungváry Rudolf.
- [4] MSZ 3418–87 Magyar nyelvű információkereső tezauruszok. Szerkezete, részei és formái.
- [5] UNGVÁRY Rudolf – PÁSZTI László: A földrajzi nevek és szerepük tárgyi kifejezésésként: Nemzetközi fejlődés, problémák és tapasztalatok a Köztauruszban és a Geotauruszban. In: Networkshop 2008. Dunaújváros, Dunaújvárosi Főiskola, 2008. március 17. – 19. : elektronikus dok. : konferencia anyag. / [rend., közread. A Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Iroda]. – [Budapest] : NIIF Iroda, cop. 2008. CD-ROM. <<https://nws.niif.hu/ncd2008/>. = Könyvtári Figyelő, 18. (54.) köt. 3. sz. 2008. p. 395–428. <<http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/a-foldrajzi-nevek-es-szerepuk-az-informaciokeresekben/#more-732>>
- [6] UNGVÁRY Rudolf: MARC21/HUNMARC. A besorolási adatok metaadat-formátuma. Főbb jellemzők, fejlődés és problémák. In: Könyvtári Figyelő, 20. (56.) köt. 1. sz. 2010. p. 9–70. <<http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/marc21hunmarc-a-besorolasi-adatok-metaadat-formatuma-fobb-jellemzok-fejlodes-es-problemak/>>
- [7] UNGVÁRY Rudolf: Metaadatok összehasonlító vizsgálata gyűjteményi rendszerekben. =: TMT, 58. köt. 6. sz. 2011. p. 239–252.
- [8] Virtual International Authority File. VIAF. Implemented and hosted by OCLC. 2011. <<http://viaf.org/>>

Beérkezett: 2011. V. 13-án.

Ungváry Rudolf

informatikus mérnök.

E-mail: ungvary@hungary.com

Bognárné Lovász Katalin

A felsőoktatási könyvtárak szerepe a tudásmegosztásban

A Bolognai folyamat és a gazdasági, társadalmi változások számos kikényszerített átalakulást hoztak a felsőoktatási intézmények életében. Megindult a verseny a hallgatókért, akik sok esetben már tudatosabban próbálnak olyan egyetemet vagy főiskolát választani, ahol versenyképes, „eladható” tudásra tehetnek szert tanulmányaik során. Ezeknek a kihívásoknak a felsőoktatási intézmények úgy tudnak a legjobban megfelelni, ha a tudásmenedzsment eszközeit alkalmazva tudásvagyonukat felméri és hatékonyan kihasználják. Mit is jelent a tudásvagyon a felsőoktatási intézmények esetében? Milyen tevékenységek tartoznak a felsőoktatási tudásmenedzsment körébe? Milyen szerepet vállalhatnak a tudásmenedzselésében a felsőoktatási könyvtárak? Jelen tanulmányunkban ezekre a kérdésekre keressük a válaszokat.

Ahhoz, hogy a változásokkal és a megváltozott igényekkel pontosan tisztában legyenek a felsőoktatási intézmények vezetői, szükség van a folyamatos, a gazdasági, politikai és társadalmi környezettel folytatott kétirányú kommunikációra és aktív partnerkapcsolatokra mind az egyén, mind pedig az intézmények szintjén. *Barakonyi Károly* véleménye szerint a globális társadalom megjelenése, a tudásalapú társadalom és az univerzális egyetem megteremtésének igénye olyan kényszerítő erő, amelyet az egyetemek nem hagyhatnak figyelmen kívül, ezért „az egyetemeknek át kell alakulniuk mind a társadalom, mind a gazdaság, mind a saját érdekükben.”¹ A változó világhoz való alkalmazkodás, a versenyképes képzési kínálat biztosítása, a kutatási, fejlesztési és innovációs projektek beindulása az okai annak, hogy kiemelten fontos feltárni és kodifikálni az intézményi tudásvagyont. Ez által lehetőség van arra, hogy – *Nonaka* gondolataival élve² – működésbe lépjen a „tudáspirál”, amely új, innovatív tudás birtoklásához segítheti elő. Ennek érdekében kell kialakítani az egyetemeken a tudásmenedzsment bevezetésének feltételeit, és eszközeivel biztosítani az intézményi tudás feltárását, megtartását és gyarapodását.

A tudásmenedzsmentről általában

Egy vállalat vagy intézmény egyik legértékesebb erőforrása a munkavállalók által birtokolt tudás³, és az a képességük, hogy mennyire hatékonyan tudják felhasználni a munkafolyamatok során, illetve

milyen könnyen sajátítják el és alkalmazzák az új ismereteket. A tudást azonban menedzselni, feltárni, gyűjteni, osztályozni és hozzáférhetővé kell tenni, mert e nélkül jórészt csak a fejekben vagy a vállalat/intézmény különböző részein elszórt és nem feltárt tudás elvész a vállalat számára. A tudásfejlesztési és -megosztási folyamatok tudatos tervezésével lehetőséget adunk arra, hogy az innováció egyik alapvető forrásaként a szervezet és tagjainak tudása a leghatékonyabb módon járulhasson hozzá a vállalat vagy intézmény versenyképességéhez.

A tudásmenedzsmentnek, attól függően, hogy milyen nézőpontból vizsgáljuk, számos meghatározása lehet. Tanulmányomban a tudásmenedzsment fogalmát a felsőoktatási intézményekre is adaptálhatóan az alábbiak szerint használom: *azoknak a tudatosan alkalmazott folyamatoknak és eszközöknek az összessége, amelyek lehetővé teszik az intézményi tudásvagyon feltárását, tárolását és fejlesztését, megosztása által működő tudástökévé alakítását, és hozzájárulnak a tudásvagyon növeléséhez annak érdekében, hogy a szervezet megvalósíthassa céljait.*

A tudásmenedzsment a felsőoktatásban

A tudásmenedzsment képviselői már nemcsak a gazdaságon belüli tudásátadás problémáival foglalkoznak, hanem, ahogy *Csapó Benő* is rámutat: „egyre határozottabban fogalmazzák meg az oktatással kapcsolatos elvárásaikat. A gazdasági élet

ben kikristályosodó tudáskonceptió közvetlenül is visszahat az oktatásra.⁴ A felsőoktatási intézmények esetében ez nemcsak a diákoknak átadott tudást jelenti, hanem a kutatási és a projekttevékenységek hatására létrejött új tudást is, amely meghatározza az adott egyetem minőségét és versenyképességét.⁵

Egy szervezet vagyonát immateriális és materiális vagyontárgyak képezik. A materiális vagyon körébe tartoznak a pénzeszközök, épületek, berendezések, eszközpark stb., míg a munkatársak tudása, mely egyrészt a fejekben van jelen, folyamatokba, kézikönyvekbe, adatbázisokba kódolva, másrészt kapcsolati rendszerekben realizálódva jelenti egy szervezet immateriális vagyontárgyait.⁶ A felsőoktatási intézmények esetében is kiemelten fontos az immateriális javak összessége, amelyek megfelelő karbantartás és fejlesztés esetében az „életben maradás”, a fejlődés meghatározó elemei közé tartozhatnak. Egy felsőoktatási intézménynél az alábbi immateriális tőketípusokat különböztethetjük meg:⁷

- **Ügyféltőke** – az ügyfelekkel és a beszállítókkal fenntartott kapcsolat; ide tartozik a márkanév, a hírnév és az arculat –, ez a felsőoktatási intézmények esetében az intézmény egészével kapcsolatban megjelenő bizalom, elégedettség, amely a felsőoktatásban a felvételre jelentkezők számára mérhető leginkább.
- **Strukturális tőke** – a felsőoktatásban a szervezet belső folyamataiban, a vezetés minőségében és az oktatás színvonalában jelentkezik.
- **Tudástőke** – amely az intézmény dolgozói és az oktatásba bevont személyek tudásából, készségeiből, tapasztalataiból tevődik össze, olyan tőke, amely sajnálatos módon a munkatárs távozásakor a nem megfelelő tudásmenedzsment-technológiák és -módszerek alkalmazása esetén részben elveszik az intézmény számára.
- **Szociális vagy kapcsolati tőke** – a szervezet külső kapcsolatrendszere: kisebb vidéki egyetemek és főiskolák esetében különösen fontos a régió vállalataival, közszférájával és kulturális intézményeivel kialakított együttműködés.⁷

A tudásátadási folyamatok menedzselése folyamán a felsőoktatási intézmények immateriális vagyonának egy részét képező tudástőkét, az általam használt terminológiában tudásvagyont⁸ térképezik fel, teszik megoszthatóvá és visszakereshetővé. A felsőoktatási intézmények létszükséglete és fennmaradásuk legfontosabb záloga, hogy felismerjék az oktatóikban, dolgozóikban és diákjaik-

ban rejlő tudásvagyont, azokat tudástőkévé alakítva hatékonyan tudják felhasználni az intézmény fejlődése, néha túlélése érdekében. A magyar felsőoktatási intézményeknek sajnos számos esetben – a pályázati forrásokon túl – csak ez a tőke áll rendelkezésére a változások menedzselésére, ezért erre építve kell és érdemes a jövőt megtervezni, a stratégiákat megalkotni.

A magyar felsőoktatás – és egy 2010-ben megjelent tanulmány tanúsága szerint a külföldi egyetemek⁹ – mindennapi gyakorlatába azonban még nem épült be a tudásmenedzsment eszközeinek teljes körű és tudatos alkalmazása. Felmérés még nem készült azzal kapcsolatban, hogy a magyar felsőoktatási intézmények milyen szinten állnak a tudásmenedzsment bevezetése terén, de a várható eredményt jól mutatja *Bencsik Andrea* és *Marosi Ildikó* 2008-ban folytatott vizsgálata, amely arra is rámutatott, hogy a magyarok nem szeretik a tudásukat megosztani, és nem szeretnek csoportban dolgozni.¹⁰ Ezek a tényezők pedig a tudásmenedzsment legalapvetőbb „személyi” feltételei, függetlenül minden technológiai vagy vállalatvezetési eszköztől. Ezek hiányában a tudásmenedzsment nem tudja betölteni megfelelő szerepét, hiába a felülről jövő utasítások, a tudás feltérképezésére kiadott pénzösszeg és az elkészített adatbázisok. A pozíciók féltése, a hatalmi harcok és a létbizonytalanság gátolják a tudás szabad, önkéntes és tervezett átadását, *Tomka Jánossal* együtt azonban azt valljuk, hogy a megosztott tudás a hatalom.¹¹

Az utóbbi években azonban a magyar felsőoktatásban is elindultak azok a folyamatok, amelyek talán hamarosan elvezethetnek a tudásmenedzsment tudatos alkalmazásához. Egyre fontosabb lett a felsőoktatási intézmények számára is az innovatív tudás feltérképezése és alkalmazása, ezért számos egyetemen alakítottak ki technológiai és tudástranszfer irodákat (*1. táblázat*), amelyek a kapukon belül létrehozott tudás, a tudományos eredmények marketingjével, értékesítésével foglalkoznak. Ezeknek az irodáknak a legfőbb feladata, számos egyéb mellett:

- az egyetem innovációs és kutatási potenciáljának rendszeres felmérése, tudástérkép-adatbázis fejlesztése, karbantartása;
- az egyetemen keletkező szellemi termékek felkutatása, a szellemi termék portfólió kialakítása, menedzselése (szükséges iparjogvédelmi eljárások lebonyolítása, hasznosítás, innováció menedzsment, innováció marketing).

1. táblázat

A tudás hasznosításával foglalkozó szervezeti egységek a magyar egyetemeken

Intézmény	Szervezeti egység
Budapesti Corvinus Egyetem	Innovációs és Vállalkozásfejlesztési Központ
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	Műegyetemi Technológia és Tudástranszfer Iroda
Debreceni Egyetem	Tudás- és Technológia Transzfer Iroda
Dunaújvárosi Főiskola	Innováció menedzsment Központ
Eötvös Loránd Tudományegyetem	Pályázati és Innovációs Központ - Innovációs és Technológiatranszfer Iroda
Miskolci Egyetem	Innovációs és Technológiai Transzfer Centrum
Nyugat-magyarországi Egyetem	Technológiai Transzfer Iroda
Pannon Egyetem	Stratégiai Igazgatóság – Innovációs központ
Pécsi Tudományegyetem	Kutatáshasznosítási és Technológia-traszfer Központ
Széchenyi István Egyetem	Tudásmenedzsment Központ
Semmelweis Egyetem	Technológiai Transzfer Iroda és Innovációs Központ
Szegedi Tudományegyetem	Kutatásfejlesztési és Innovációs Igazgatóság
Szent István Egyetem	Pályázati és Innovációs Központ

A technológiai transzfer irodák egyik legfontosabb tevékenysége tehát a tudás feltérképezése az intézményen belül, amely megfelel a tudásmenedzsment stratégiájának. Számos esetben azonban nem foglalkoznak – talán nem is az ő feladatuk – a tudás fejlesztésével, a tudásmegosztás más csatornáinak és eszközeinek biztosításával (Javaslat: használatával) és a megfelelő szervezeti kultúra kialakításával. Ezeknek a feltételeknek a megvalósulása nélkül a létrehozott intézményi tudástárak idővel elavulnak, mivel nincsenek „megtöltve” új tudással, illetve az oktatók nem tartják fontosnak a karbantartásukat. A felülről jövő kezdeményezések vajmi keveset érnek, ha az oktatók nem motiváltak a tudásmenedzsment alkalmazására, ha nem látják értelmét, és az nem épül be természetes napi gyakorlatukba.

Melyek lehetnek tehát az első lépések a felsőoktatási intézményeknél a tudatos tudásmenedzsment bevezetésére, és milyen szerepet játszhatnak ebben a felsőoktatási könyvtárak? *Fehér Péter* igen egyszerűen írja le a tudásmenedzsment folyamatrendszerét, ezzel egyben ki is jelöli a legfontosabb feladatokat:

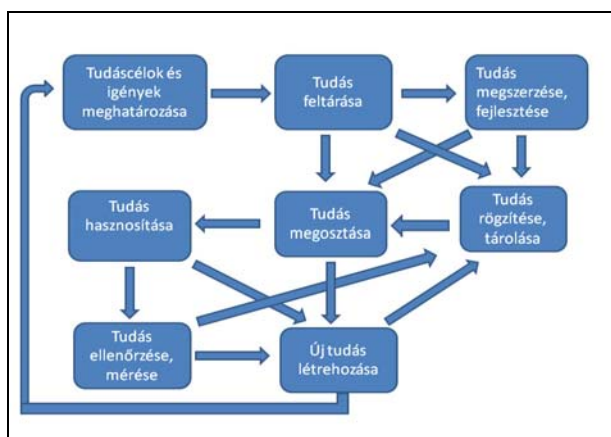
- *a tudás értékelése, számbavétele* – a nagy mennyiségű szervezeti tudás feltérképezése, kodifikálása,
- *a tudás megosztása* – a már felismert és kodifikált tudás megosztása, a tudásátadási folyamatok tudatossá tétele,

- *a tudás fejlesztése* – a szervezeti tanulás segítése, amely során új tudás keletkezik, és a tudásátadás során a már meglévő tudás új „birtokosnál” új értelmezést nyerhet.¹²

A tudásfolyamatok rendszere véleményünk szerint azonban ennél sokkal bonyolultabb, amelyet mi nem tartunk szekvenciálisan leírhatónak az elágazások és visszacsatolások bonyolult összefüggései következtében (1. ábra). A kezdeti lépések megtételéhez azonban tisztában kell lenni ezeknek a folyamatoknak az összetettségével is, és ki kell jelölni a tudáscélokat.

Az alábbi folyamatok bevezetéséhez elengedhetetlen az egész folyamatot mintegy keretbe foglaló „tudás tudatos” szervezeti kultúra kialakítása. Olyan szervezeti kultúra meglétére van szükség, amelyben

- a tudásmenedzsment vezetői támogatottságot élvez,
- a tudásmegosztás kultúrája természetes része a mindennapoknak,
- bizalmi légkörben folyik a mindennapi munka;
- támogatják a projekteket, a csoportmunkát igénylő feladatokat,
- támogatják az innovatív és kreatív ötleteket,
- jutalmazták a tudásátadásra, kodifikációra és tudásfejlesztésre irányuló törekvéseket.

1. ábra: A tudásfolyamatok rendszere

Ezek a feltételek elengedhetetlenek ahhoz, hogy igazán eredményesen működhessen a tudásátadás, bár sajnos talán illuzórikusnak tűnik minden feltétel megléte. Mikulás Gábor is arra mutat rá, hogy a szervezeti kultúra változására van szükség ahhoz, hogy a tudásmenedzsment által képviselt értékrend – megosztás, bizalom, őszinte kommunikáció – a magyar nonprofit intézményekben is megvalósulhasson.¹³

A tudásmenedzsment bevezetésének kezdeti időszakában a felsőoktatásban is figyelembe kell venni a következő tényezőket, és számolni kell nehézségek megjelenésével:

- Az emberek többsége nem szívesen dokumentálja tudását.
- Az emberek többsége nem szívesen osztja meg tudását.
- A tudásmenedzsment bevezetése nem megy máról holnapra.
- A folyamat csak akkor kivitelezhető hatékonyan, ha speciális tudásmenedzsment-szerepeket osztunk ki, beleértve az olyan szereplőket, akiknek feladata az adatbázis-tartalom frissen tartása és értékelése, a személyzet támogatása és képzése.¹⁴

A tudásmenedzsment-projektek sikerét számos egyéb tényező is hátráltathatja a szervezet tagjainak ellenállásától kezdve az anyagi, humán és infrastrukturális források hiányáig.¹⁵

A tudásmenedzsment bevezetése projekteken keresztül valósul meg, amelyeket Davenport, De Long és Beers négy típusba sorol:

1. Tudástárak létrehozása.
2. A tudáshoz való hozzáférés segítése.

3. A tudáskörnyezet, a szervezeti kultúra fejlesztése.
4. A tudás mint vagyon elismerése és menedzselése.¹⁶

Ideális esetben ezek a projektek együtt valósulnak meg, úgy, hogy egy projekt keretében több típus jellemzői is megjelennek. Hiába próbálkozunk tudástárak létrehozásával, ha nem oldjuk meg a szervezet dolgozói számára a belső és külső információforrásokhoz való hozzáférést; illetve nem szívesen osztjuk meg az információt, tudást olyan szervezetekben, ahol ez nem épült be a szervezeti kultúrába. A dolgozók nem lesznek hajlandók megosztani és kodifikálni a tudásukat, ha úgy érzik, hogy az intézmény vagy vállalat vezetése nem ismeri el a tudásukat fontos szervezeti vagyonként. A Davenport által felvázolt projekt típusok ezért véleményem szerint „tisztán” nem valósíthatók meg, mivel a megadott feladatok és tevékenységek szorosan összefüggenek egymással. A magyarországi egyetemi tudásmenedzsment-projektek vizsgálva meg kell állapítanunk, hogy elméletben megtörtént a tudás mint vagyon elismerése, de a gyakorlatban a Társadalmi Megújulás Operációs Program keretében, a TÁMOP 4.2.1-08/1/ és a TÁMOP 4.2.1-08/1/KMR „Tudáshasznosulást, tudástranszfert segítő eszköz-, és feltételrendszer kialakítása, fejlesztése”¹⁷ projektekben megvalósuló beruházások főként tudástárak létrehozását és a belső információkhoz és tudáshoz való hozzáférést tűzték ki célul. Sokkal kevesebb, vagy szinte semmi figyelmet sem fordítanak a szervezeti kultúra fejlesztésére, és a tudás külső forrásokból való elérésére (pl. a szakirodalomhoz való hozzájutás, konferenciákon és tanfolyamokon való részvétel megoldása, az oktatók továbbképzése).

Összegezve tehát, a felsőoktatási intézményekben a tudásmenedzsment feladatai a következők lehetnek:

- a tudáskezelési, -megosztási, -tárolási stratégia kialakítása;
- az oktatáshoz és kutatáshoz szükséges feladatok tudásigényének felmérése;
- a tudásvagyon feltérképezése – tudástökévé alakítása;
- a megfelelő szervezeti kultúra kialakítása;
- a tudásmegosztási folyamatok tudatos elősegítése;
- a kollektív tudás fejlesztése;
- a tudás fejlesztése egyéni szinten;
- a külső és belső információkhoz és tudásforrásokhoz való hozzáférés biztosítása;
- az oktatók vonzása, illetve megtartása;

- az egyetemen keletkezett tudás értékke, valós kulturális, tudományos, gazdasági és társadalmi haszonná alakítása.

Ezeknek a feladatoknak az elvégzése vélemény szerint elképzelhetetlen a szakképzett könyvtári személyzet bevonása, az egyetemi könyvtár támogató állománya és szolgáltatásai nélkül. Ezt példázza az is, hogy a Nyugat-magyarországi Egyetemen zajló, az egyetemi tudás- és technológiatranszferhez kötődő pilot projekt számos fejlesztési kulcsterülete között található az intelligens könyvtári infrastruktúra, valamint a hozzá kapcsolódó információs és adatszolgáltatások létrehozása is.¹⁸

A tudásmenedzsment és a könyvtárak

A nemzetközi könyvtári szakirodalomban már az 1990-es években megjelentek a témát és a problematikát, a könyvtári alkalmazás lehetőségeit elemző írások, felismerve a könyvtárak szerepét, lehetőségeit és feladatait a tudásmenedzsmentben.¹⁹ Hosszas lobbitevékenységet követően 2004-ben alakult meg az IFLA-n belül a *Tudásmenedzsment szekció*, amely célul tűzi ki a tudásmenedzsment megvalósítását könyvtári és információs környezetben.²⁰

A tudásrendszerezés, a tudományszervezés gondolata már évtizedek óta jelen van a magyar könyvtári szakajtóban is. *Rózsa György* az 1970–80-as években végzett, évtizedekre előre mutató tudományszervező, tudást menedzselő tevékenységéről számol be *Sebestyén György* a „Könyv, könyvtár, könyvtáros” hasábjain.²¹ A tudásmenedzsment fogalomkészlete és stratégiáinak bemutatása az évezred elején jelentkezett a magyar könyvtárügyben. Számos szerző számolt be erről a profitorientált vállalatoknál már egyre gyakrabban alkalmazott módszer, gondolkodásmód könyvtári környezetben való alkalmazásának lehetőségeiről, veszélyeiről és technikai kívánalmairól. *Debreceni Zsuzsa* a vállalati könyvtárak szerepváltozásáról írt cikkében a nemzetközi tapasztalatokat összefoglalva tesz említést a tudásmenedzsmentről. Véleménye szerint a vállalati könyvtárosoknak szakmai projekteknél való részvétellel lehetőségük van az információs igények felmérésére, és a tudásátadás és -megosztás segítésére.²² *Sajó Andrea* a vállalati könyvtárak tudásközponttá válásának lehetőségéről írt cikkében. Olyan speciális, a tudásmenedzsment-technológia alkalmazásával megvalósítható szolgáltatásokat ismertet, amelyek

eddig nem tartoztak a vállalati könyvtárak hagyományos feladatai közé.²³ *Kóródy Judit* bemutatja, hogy egy vállalati könyvtár hogyan tud integrálódni egy nagy vállalat tudásgazdálkodási tevékenységébe.²⁴ Az általa létrehozott *INFODOK Kft.* igazi sikertörténet a szakmában.²⁵ *Géró Katalin* a „Könyvtári Figyelő” hasábjain részletesen beszámol a tudásmenedzsment fogalmáról és eszközeiről, rámutatva arra, hogy a könyvtárosok jövője szempontjából nem az a kérdés, hogy bekapcsolódjanak-e a tudásgazdálkodásba, hanem az, hogy hogyan is tehetik ezt meg.²⁶ *Mikulás Gábor* 2002-es cikkében a hazai információs piac egyik lehetséges eszközeként számol be a tudásmenedzsment alkalmazásáról.²⁷ *Ungváry Rudolf* és *Vajda Erik* „Könyvtári információkeresés” című könyvében kifejti, hogy a vállalati szférában alkalmazott tudásmenedzsment a könyvtárak számára is fontos kérdés. Véleményük szerint e területen a könyvtárak feladatai abban állnak, hogy

- „tudatosítsák saját munkatársaik és a közvélemény számára, hogy milyen információkat birtokolnak és képesek szolgáltatni; szervezzék meg a könyvtári munka tanulságainak és tapasztalatainak megosztását a munkatársak között;
- adatbázis-szolgáltatásaikat összefogott, rendezett szervezeti és technikai keretek között kínálják fel;
- csökkentsék használóiknak azokat a nehézségeit, melyet a nagy tömegű, emészthetetlen keretek között áradó információ okoz, és ugyanakkor tegyék lehetővé, hogy az olvasók ismerethiányukat célzott és támogatott formában feloldhassák.”²⁸

Kiszi Péter az információ- és tudásgazdálkodás kihívásaira hívja fel a figyelmet, fontos szerepet szánva a megújuló színvonalú könyvtáraknak.²⁹ A tudásmenedzsment iskolai könyvtári munkafolyamatokba adaptálásának elméleti modelljét és gyakorlati feladatait is felvázolták.³⁰

A tudásmenedzsment és a felsőoktatási könyvtárak, a könyvtárosok szerepe a tudásátadási folyamatok szervezésében

A felsőoktatási könyvtárak alapfunkciója az intézményi oktató- és kutatómunka támogatása, szakkönyvtári feladatok ellátása. Az egyetemi könyvtárak hagyományos feladata az információforrások gyűjtése, feldolgozása, tárolása és szolgáltatása. Az egyetemi könyvtárakat körülvevő környezet, a társadalom, a gazdaság, az oktatás és ezzel együtt az anyaintézmény, az egyetem is változik.

Ezek természetes módon hatnak a felsőoktatási könyvtárak működésére is, megváltoztatva, átalakítva feladataikat és szerepüket. Munkájuk és „hasznosságuk” megítélése függ attól a képességtől, hogy hogyan tudják a heterogén egyetemi közösség változó igényeit kielégíteni. Ehhez azonban szükség van arra is, hogy a könyvtárosok átértékeljék szerepüket és feladataikat, kitágítsák feladatrendszerüket. Egy hatékonyan és jól működő felsőoktatási könyvtárnak fontos szerepet kell vállalnia a kollektív tanulás és tudásmegszerzés támogatásában és a tudásátadás folyamatának megszervezésében is.

A külföldi szaksajtóban már 10 éve cikkeznek a felsőoktatási könyvtárak megváltozott szerepköréről, a tudásmenedzsment alkalmazási lehetőségeiről.³¹ Számos külföldi példát találhatunk arra, hogy egy egyetemi könyvtár komoly szerepet vállal az egyetem tudásmenedzsment-stratégiájának megvalósításában. Az *Ohio Állami Egyetemen* Digitális Tudásbankot hoztak létre, amely a könyvtár és az egyetem informatikai felső vezetőjének (Chief Information Officer) közös kezdeményezésére valósult meg.³² Az egyetemi könyvtárak is elindultak a tanulószervezet kialakítása felé. Erről számol be *Tatiana White* felmérése, amely szerint az Oxfordi Egyetem könyvtárában a könyvtárosok 85%-a szívesen osztja meg a tudását, és legtöbbször az egyetemi könyvtár szervezetét tanulószervezetnek minősítette, ahol a tudásmenedzsment eszközeit tudatosan alkalmazzák.³³

A magyar szaksajtóban azonban kevés szó esik arról, hogy a felsőoktatási könyvtáraknak milyen szerepe lehet az egyetemen és főiskolákon folyó tudásátadási folyamatok menedzselésében. *Alföldiné Dán Gabriella*, a *Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtárának* főigazgatója 2003-ban írt doktori értekezésében felvázolja az egyetemi könyvtárak feladatait a tudásmenedzsment területén, de kijelenti, hogy a felsőoktatásban még nem beszélhetünk tudatos tudásmenedzsment-stratégiákról.³⁴ A 2003-as *NIIF Networkshop*-on tartott előadásában a főigazgató bemutatta azt a felmérést, amelyet a Budapesti Corvinus Egyetem oktatói között készített az IKT használatáról, információszerezési szokásaikról, könyvtárhasználatukról és tudásmegosztásukról. Előadásában azt állapítja meg, hogy „az oktatók jelentős része szívesen részt venne olyan tudásmegosztó csoportmunkákban, amelyek lehetővé tennék az új oktatási módszerek minőségi kidolgozását. A válaszadók 66%-a vállalná eLearning-modell kialakításában való együttműködést, és 52%-a válaszolta azt, hogy

szívesen részt venne a szakirodalmi, könyvtári szolgáltatások testre szabásában”.³⁵ Véleménye szerint ezt a könyvtáraknak ki kellene használniuk, és olyan eszközöket kidolgozni, amelyekkel ezek a folyamatok elősegíthetők. Az azóta eltelt nyolc év alatt azonban egyre jobban felértékelődött az innovatív tudás szerepe, és az egyetemek megpróbálják kialakítani tudásmenedzsment-stratégiájukat, amelyekben több-kevesebb szerepet szánnak az egyetemi könyvtáraknak. 2008-ban a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* című folyóiratban megjelent cikkében Alföldiné Dán Gabriella már konkrét eredményekről és feladatokról számol be, amelyekkel a BCE Központi Könyvtára hozzájárul az egyetemi tudásátadási folyamatok menedzseléséhez.³⁶

A profitorientált vállalatoknál a tudásmenedzsment (Chief Knowledge Officer – CKO) feladata a tudásmegosztási folyamatok menedzselésének kézben tartása. Vajon kinek a feladata ez egy felsőoktatási intézményen belül? Az egyetem vezetésének, a tudás és technológiai transzferiroda vezetőjének, az egyetemi könyvtár vezetőjének? A válasz véleményünk szerint csak az együttműködés lehet az egyetem különféle egységei között. A hazai felsőoktatási intézményekben még nem találkozhatunk a tudásmenedzsment szerepkörével, de a nemzetközi szakirodalomban találkozhatunk olyan írással, amely a CKO felsőoktatásban betöltött szerepét mutatja be.³⁷ Többen is rámutatnak arra, hogy a könyvtárosok lehetnek azok, akik képzettségüknel fogva alkalmasak lehetnek a tudásmenedzsment feladatok ellátására.³⁸ Ehhez azonban át kell gondolniuk feladataikat, és az állomány menedzselésétől el kell jutniuk az információ- és a tudásmenedzselésig. A felsőoktatási könyvtárosok a következő szerepköröket tölthetik be az intézményi tudásmenedzsment stratégia megvalósításában:

- *tudásmenedzsment-fejlesztő* (knowledge management developer) – a tanszékekkel és karokkal együtt dolgozva minél szélesebb spektrumú digitális tudásvagyron kidolgozósa;
- *tudásmenedzsment-integráló* (knowledge management integrator) – aktívabb szerep vállalása az egyetem oktatási és kutatási küldetésének elősegítésében, a különféle információforrások integrálásába az oktatásban és a kutatásban;
- *tudásmenedzsment-oktató* (knowledge management educator) – a diákok és az oktatók információs és tudásműveltségének fejlesztése, azon technikák oktatása, amelyekkel segíthetik a személyes tudásmenedzsment tudatos alkalmazását annak érdekében, hogy hatékonyan rendszerezék, megőrizték és megoszthassák tudásukat;

- *tudásmenedzsment-kutató* (knowledge management researcher) – a könyvtár- és információtudomány és a legújabb digitális technológia alkalmazásával elősegítik az újabb visszakeresési és tárolási lehetőségek kidolgozását.³⁹

A felsőoktatási könyvtárak nélkül nem építhetünk tudásszervezetet, hiszen a felsőoktatási könyvtárak az információ és tudás fő gyűjtőhelyei és elosztó központjai az intézményen belül. A már ismertett négy tudásmenedzsmentprojekt-típusban az egyetemi könyvtárak a következő feladatokat vállalhatják fel:

1. Tudástárak létrehozása

- az oktatói publikációk gyűjtése, rendszerezése, hozzáférhetővé tétele,
- a tanszékek tudásának menedzselése, a tudásarchívumok struktúráinak (ontológiájának) kialakítása,
- a külső források tanszéki oktató-kutató munka szerinti rendezése tanszéki modulok létrehozásával,
- az egész egyetemre vonatkozó tudástárak kialakítása, az egyetem tudástérképének elkészítésében való részvétel.

2. A tudáshoz való hozzáférés segítése

- a könyvtár hagyományos és elektronikus módon hozzáférhető állományának minél alaposabb feltárása,
- az elektronikus források menedzselése, elérhetővé tétele, tartalmi és használati ismertetése,
- az oktatók információs és számítógépes írástudásának fejlesztése,
- minőségi, személyre szabott szolgáltatások bevezetése, kihasználva a modern IKT eszközöket és lehetőségeket,
- a könyvtár épületén belül olyan terek létrehozása, amelyek elősegítik a tudásmegosztást (csoportos tanuló helyek, szemináriumi szobák),
- új, innovatív technológiákon (adatbányászat, szövegbányászat, nyelvészeti elemzések, szemantikai hálózatok, tématerképek, két- és háromdimenziós vizuális tudástérképek stb.) alapuló szolgáltatások biztosítása.

3. A tudáskörnyezet, a szervezeti kultúra fejlesztése

az egyetemi könyvtárak élenjárhatnak abban, hogy önmaguk is tudásszervezetté válva, tudásmegosztást támogató szervezeti kultúrát kiépítve kihathassanak az egyetem egészére.

4. A tudás mint vagyon elismerése és menedzselése

- szoros együttműködés kialakítása az egyetem vezetésével és a technológiai és tudás transzfer irodákkal,

- a szellemi tulajdon-kezelésben való szerep felismerése és aktív részvétel.

Természetesen a felsorol tevékenységek közül számos megtalálható a hazai felsőoktatási könyvtárak szolgáltatásai között (adattárak, elektronikus tananyagarchívumok, repozitóriumok készítése, felhasználóképzés stb.), a legtöbb helyen azonban hiányzik a könyvtári szervezetnek és szolgáltatásoknak a megváltozott intézményi igényekhez és célokhoz igazodó átalakítása, a szoros együttműködések kialakítása a tudásgazdálkodásért felelős szervezeti egységekkel.

Néhány innovatív példa a hazai felsőoktatási könyvtárak gyakorlatából:

- tudásszervezet kialakítására irányuló törekvések a Budapesti Corvinus Egyetem Központ Könyvtárában;⁴⁰
- személyre szabott szolgáltatások – „Foglaljon könyvtárost!” szolgáltatás Budapesti Corvinus Egyetem Központ Könyvtárában;
- tanszéki kapcsolati könyvtárosok a Budapesti Corvinus Egyetemen Központi Könyvtárában és a Szegedi Tudományegyetem Könyvtárában;
- szakreferensi rendszer működése pl. a Szegedi Tudományegyetem Könyvtárában;⁴¹
- WikiLib – *Debreceni Egyetem Nemzeti és Egyetemi Könyvtár* – webes enciklopédia, amely a könyvtárral, a szolgáltatásaival, a gyűjteményeivel kapcsolatos szócikkeket, leírásokat tartalmaz; egy részét bárki szabadon szerkesztheti, bővítheti.⁴²

Ahhoz, hogy ezeket a feladatokat igazán hatékonyan képesek legyenek ellátni, az egyetemi könyvtáraknak a szervezetükön belül is alkalmazniuk kell a tudásmenedzsment eszközeit, hosszú távú stratégiát kidolgozva a könyvtári személyzet tudásának fejlesztésére, a tudásátadási folyamatok megkönnyítésére. A könyvtár tudásmenedzsment-alkalmazásának célja a könyvtár szervezetén belül, hogy elősegítse a tudásmegosztást a személyzet körében, erősítse az innovációra való hajlandóságot és készséget, felkeltse a személyzetben a tanulás iránti vágyat, tudatosan beépítse a szervezeti tudást a mindennapi könyvtári tevékenységekbe és a könyvtár szervezetét tanuló szervezetté alakítsa.⁴³

Számos külföldi és magyar szerző is rámutat arra, hogy jelenleg a könyvtárosok még nincsenek felkészülve a tudásmenedzseri szerepre, amely egészen más gondolkodásformát kíván, és olyan készségek és képességek elsajátítását teszi szükséges-

sé, amelyekkel jelenleg még nem rendelkezik minden könyvtáros. Ilyenek a döntési készség, csapatmunkakészség, információ- és dokumentummenedzselési készség, kreatív gondolkodás, projektmenedzsmentkészségek, változásmenedzsment-készségek, az IT magas fokú használata, vezetési készségek és a több helyen is legfontosabb készségként említett kommunikációs és kapcsolatépítési készségek.⁴⁴ Alföldiné Dán Gabriella úgy vélekedik, hogy az egyetemi könyvtárosoktól az oktatókkal, kutatókkal közel azonos szakterületi tudást követel a munkájuk ellátása.⁴⁵ Három informatikus könyvtáros képzőhelyen⁴⁶ már néhány éve folyik az információ- és tudásmenedzsment oktatásának beépítése a tananyagokba. Mindhárom intézményben komoly felkészülés előzte meg a szakirányok elindítását. *Pálvölgyi Mihály és Murányi Péter a Nyugatmagyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Könyvtár- és Információtudományi Tanszékén* 2009-ben elkezdődött MA szintű képzés kutatásfejlesztési alapjainak bemutatása között számol be számos nemzetközi és hazai szakmai együttműködésről és projektről.⁴⁷ Az elméleti tudás mellett a tanszékek kapcsolatainak köszönhetően a hallgatók a képzés során és a szakmai gyakorlatok alatt megismerkedhetnek a különféle hagyományos és digitális tartalmat előállító intézmények és vállalatok működésével.

Összegzés

A felsőoktatási könyvtárak az egyetemek tudásmenedzsment-stratégiában való hatékony részvételének feltételei tehát:

- az egyetemi tudásmenedzsment megvalósításáért felelős szervezeti egységekkel való szoros együttműködés kialakítása,
- együttműködések kialakítása az egyetem karival, tanszékeivel, oktatóival,
- az egyetemi könyvtár feladatainak újragondolása és innovatív munkamódszerek bevezetése,
- a könyvtár tanulószervezetté válása,
- a könyvtár tudásmenedzsment-stratégiájának kidolgozása, tudásszervezetté válása,
- a tudásmegosztást elősegítő szervezeti kultúra kialakítása,
- a felhasználók állandóan változó igényeinek folyamatos figyelése, ezen alapulva személyre szabott szolgáltatások nyújtása,
- a könyvtárosok segítése új készségek és képességek, újfajta gondolkodásmód elsajátításában.

Alföldinével egyetértve kijelenthetjük, hogy a tudáskezeléssel kapcsolatos ismeretek – a hiányos-

ságok ellenére is – a könyvtárosok birtokában vannak, de ahhoz, hogy ezt az új szerepet az egyetemek elfogadják és igényeljék, a könyvtáraknak nemcsak a hagyományos feladatok szükségességét kell hangoztatni, hanem erősíteni kell a tudás tárolásában, rögzítésében, átadhatóvá tételében való jártasságot is. Az egyetemi könyvtáraknak tovább kell lépniük – megtartva eddigi értékeit – a tartalommenedzselési szervezet felé.⁴⁶

Jegyzetek és irodalom

1. BARAKONYI Károly (szerk.): *Bologna „Hungarikum”: Diagnózis és terápia.* Budapest, ÚMK, 2009. 310 p.
2. NONAKA, Ikujiro: *A dynamic theory of organizational knowledge creation.* = *Organization Science*, 5. köt. 1. sz. 1994. p. 14–37.
3. *A tudás fogalmát számos kutató megfogalmazta, e tanulmány keretei azonban nem alkalmasak arra, hogy bővebben szóljunk erről a témáról. Dolgozatunkban az alábbi meghatározást alkalmazzuk: A tudás olyan cselekedetekben megnyilvánuló tapasztalatok, értékek, és kontextuális információk heterogén és folytonosan változó keveréke, amely alapot teremt az új információ befogadásához és a személyes tudásba való integrálásához. A tudás egyik része az explicit tudás, amely kodifikálható és mások számára hozzáférhető. Ezeket adat és információs elemek formájában kódolva írhatjuk le pl. folyamatábrákkal vagy építhetjük be tudástérképekbe, melyek lehetőséget biztosítanak arra, hogy ezeket tanulmányozva egy másik emberben akár új tudás jöjjön létre. A tudás másik része, olyan belső (tacit) tudás, amely nehezebben írható le és adható át, de cselekvés és megfigyelés által a befogadóba tacit tudásként beépülhet.*
4. CSAPÓ Benő: *A tudáskonceptió változása: nemzetközi tendenciák és a hazai helyzet.* = *Új Pedagógiai Szemle*, 52. köt. 2. sz. 2002. p. 38–45.
5. *A felsőoktatás versenyképességének problémaköréről* I. bővebben Barakonyi Károly: *A felsőoktatás versenyképességéről* szóló cikkét. = *Vezetéstudomány*, 49. köt. 12. sz. 2010. p. 4–19.
6. BODA György: *A tudástőke kialakulása és hatása a vállalati menedzsmentre.* Budapest, 2005. URL: http://www.kgt.bme.hu/doktori/phds/boda_gy.pdf (Letöltés ideje: 2011. május 6.) nyomtatott formában: Budapest, Információs Társadalom Alapítvány, 2008.
7. MIKULÁS Gábor: *Tudásmenedzsment – ismeretkezelési lehetőségek a felsőoktatásban.* 2004.

URL: <http://www.gmconsulting.hu/inf/cikkek/205/index.php> (Letöltés ideje: 2011. március 17.)

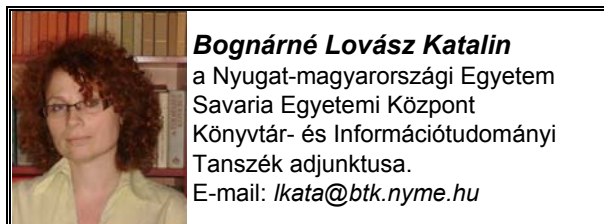
8. Tanulmányomban a legtöbb tudásmenedzsmentről szóló írásban szinonimaként használt két szó, *tudásvagyon* és *tudástőke* között különbséget teszek. A *tudásvagyon* az én szóhasználatomban olyan ki nem használt „tudáskincs”, amely csak a dolgozók fejében létezik, de nincsen kodifikálva, és nincsen más tudásátadási technikával megosztva. Ez a tudás gyakorlatilag a vállalat/intézmény számára „holt” tudás, mert ha nem osztjuk meg azt, akkor sem mi, sem mások nem tudják megfelelően felhasználni a tudásunkat. A megosztás hozhat létre új ismereteket bennünk és másokban. (Természetesen új tudás létrejöhet a szakkönyvekből történő tanulás útján is, ez azonban akkor hasznosul igazán, ha valakivel megbeszélve, vitatkozva átalakul, gyakorlatban kipróbálva épül be a már meglévő tudásunkba.) Ezzel ellentétben a tudástőke, olyan bármely módon kodifikált és megosztott tudástartalmak összessége, amely hozzájárul az adott szervezet tagjainak fejlődéséhez, az innováció elősegítéséhez.
9. BREWER, Peggy D. – BREWER, Kristen L.: Knowledge management, human resource management, and higher education: a theoretical model. = *Journal of Education for Business*, 85. köt. 6. sz. 2010. p. 330–335.
10. BENCSIK Andrea – MAROSI Ildikó: A „tudás templomai” hívók és szerzetesek nélkül? – avagy tudásmenedzsment a felsőoktatásban. = *Vezetéstudomány*, 11. köt. 4. sz. 2009. p. 43–53.
11. TOMKA János: A megosztott tudás hatalom. Budapest, Harmat Kiadó, 2009. 284 p.
12. FEHÉR Péter: Tudás és menedzsment – tudásmenedzsment: Európai Tudásmenedzsment konferencia, Budapest. = *Vezetéstudomány*, 9. köt. 7-8. sz. 2007. p. 3–4.
13. MIKULÁS Gábor: A kultúra kérdése – lépések a tudásmenedzsment felé. = *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 14. köt. 1. sz. 2005. p. 42–44.
14. ROWLEY, Jennifer: Is higher education ready for knowledge management? = *The International Journal of Educational Management*, 14. köt. 7. sz. 2000. p. 325–333.
15. LAM, Wing – CHUA, Alton: The mismanagement of knowledge management. = *Aslib Proceedings*, 57. köt. 5. sz. 2005. p. 424–433.
16. DAVENPORT, Thomas H. – DE LONG, David W. – BEERS, Michael C.: Successful knowledge management projects. = *SLOAN Management Review*, 39. köt. 2. sz. 1998. p. 43–57. URL: http://www.flacso.edu.mx/micrositios/continentedigital/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=28&Itemid=9 (letöltés 2011. május 2.)
17. A projektek további részletes vizsgálata, a megvalósuló beruházások és eredmények, és a felsőoktatási könyvtárak szerepvállalásának bemutatása egy külön tanulmány tárgya lehetne.
18. eCompetence multidiszciplináris egyetemi tudásmenedzsment rendszer fejlesztése és regionális innovációs keretrendszer megalapozó szervezeti fejlesztések a Nyugat-magyarországi Egyetemen TÁMOP-4.2.1-08/1-2008-0008. /Projekt tájékoztatófüzet, p.16./
19. DAVENPORT, Thomas H. – PRUSAK, Larry: Blow up the corporate Library. = *International Journal of Information Management*, 13. köt. 6. sz. 1993. p. 405–412.
20. BARÁTNE Hajdu Ágnes: Az IFLA egyik legfiatalabb szekciója a Tudásmenedzsment Szekció. = *TMT*, 53. köt. 5. sz. 2006. p. 245–249.
21. SEBESTYÉN György: Információs rendszerek a kutatásfejlesztés számára – Rózsa György, a globalizmus és a tudásmenedzsment. = *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 18. köt. 3. sz. 2009. p. 41–48.
22. DEBRECZENI Zsuzsa: A vállalati könyvtárosok szerepváltozása – nemzetközi tapasztalatok. = *Könyvtári Figyelő*, 9. (45.) köt. 3. sz. 1999. p. 604–607.
23. SAJÓ Andrea: Információ- és tudásmenedzsment elemek integrálása a könyvtári munkába. Hogyan váljunk vállalati könyvtárból információs- és tudásközponttá? = *TMT*, 49. köt. 12. sz. 2003. p. 491–506.
24. KÓRÓDY Judit: Integrált könyvtári rendszereken alapuló információs szolgáltatások egy nagyvállalat tudásgazdálkodási rendszerében I. = *TMT*, 52. köt. 3. sz. 2005. p. 115–121.
25. KÓRÓDY Judit: Kiszervezett információs szolgáltatás a Magyar Telekomnál. = *Magyar Távközlés*, 3. sz. 2006. p. 28–31.
26. GÉRÓ Katalin: Knowledge management – múltó hóbort avagy a jövőnk. = *Könyvtári Figyelő*, 10. (46.) köt. 1-2. sz. 2000. p. 104–112.
27. MIKULÁS Gábor: A tudásmenedzsmenttől a versenytársfigyelésig. = *TMT*, 49. köt. 9. sz. 2002. p. 359–363.

28. UNGVÁRY Rudolf – VAJDA Erik: Könyvtári információkeresés. 2. jav. kiad. Budapest, Typotex, 2002. p. 68. URL: <http://mek.oszk.hu/05000/05030/>
29. KISZL Péter: Az információgazdálkodás kihívásai a globális információs gazdaság korában. = Vezetéstudomány, 36. köt. 2. sz. 2005. p. 38–46.
30. BOGNÁRNÉ LOVÁSZ Katalin: Tudásmenedzsment elemek integrálása az iskolai könyvtári munkába. = Könyvtár és társadalom vonzásában: Köszöntőkönyv dr. Tóth Gyula 70. születésnapjára. Czövek Zoltán – Koltay Tibor – Pálvölgyi Mihály (szerk.). Szombathely, Savaria University Press, 2008. p. 163–178.
31. CROWLEY, Bill: Tacit knowledge, tacit ignorance, and the future of academic librarianship. = College and Research Libraries, 62. köt. 3. sz. 2001. p. 565–584.
32. BRANIN, Joseph J.: Knowledge management in academic libraries: Building a Knowledge Bank at the Ohio State Library 2003. URL: <https://kb.osu.edu/dspace/bitstream/1811/187/1/KBJAL.pdf> (letöltés 2011. március 20.)
33. WHITE, Tatiana: Knowledge management in an academic library. = Proceedings IFLA International Federation of Library Associations 70th Annual Conference, Buenos Aires, Argentina. URL: <http://www.ifla.org/IV/ifla70/papers/089e-White.pdf> (letöltés 2011. március 20.)
34. ALFÖLDINÉ DÁN Gabriella: A tudástársadalom és a tudományos szakkönyvtári ellátás. Doktori disszertáció. ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola. Könyvtártudományi Program. 2003. 128 p.
35. ALFÖLDINÉ DÁN Gabriella: Egyetemi oktatók, oktatási módszerek, könyvtári szolgáltatások (egy kérdőíves megkérdezés tapasztalatai) 2003. Előadás a NIIF Networkshopon. URL: <https://nws.niif.hu/ncd2003/docs/ehu/EHU-28.htm> (letöltés 2011. március 20.)
36. ALFÖLDINÉ DÁN Gabriella: Egy lehetséges válasz az alkalmazkodásra: a Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtárának új szervezete. = TMT, 55. köt. 2. sz. 2008. p. 57–64.
37. ABDELHAKIM, Mohamed N. A. – ABDELHAYEM, Marwan M.: The role of chief knowledge officer in higher education: a case study from university of Dubai. = European Journal of Scientific Research, 35. köt. 4. sz. 2009. p. 498–511.
38. SHANHONG, T.: Knowledge Management in Libraries in the 21st Century. URL: <http://archive.ifla.org/IV/ifla66/papers/057-110e.htm> (letöltve: 2011. március 15.); LEE, H-W. (2005) Knowledge management and the role of libraries. URL: <http://www.white-clouds.com/iclc/cliej/cl19lee.htm> (letöltve: 2011. március 22.)
39. Uo. 32.
40. Uo. 36.
41. MESKÓ Eszter: Egy könyvtár – tizenkét kar: az SZTE Egyetemi Könyvtár szakreferenci rendszer. = TMT, 57. köt. 4. sz. 2010. p. 170–174.
42. WikiLib. Debreceni Egyetem Nemzeti és Egyetemi Könyvtár
URL: <http://hu.wiki.lib.unideb.hu/index.php/Kezd%C5%91lap> (letöltés: 2011. május 2.)
43. ASWATH, L. – GUPTA, S.: Knowledge management tools and academic library services. = ICAL 2009. Vision and Roles of the Future Academic Libraries. URL: http://crl.du.ac.in/ical09/papers/index_files/ical-31_249_724_1_RV.pdf
44. WORMELL, Irene: Skills and competences required to work with knowledge management. = Knowledge Management. Libraries and librarians taking up the challenge. Hobohm, Hans-Christoph (szerk). München, Saur, 2004. p. 107.; MAPONYA, Pearl M.: Knowledge management in academic libraries: a case study of the University of Natal, Pietermaritzburg Libraries, 2004. URL: <http://mapule276883.pbworks.com/f/Knowledge+management+practices+in+academic+libraries.pdf> (letöltés: 2011. március 20.); GÉRÓ Katalin: Knowledge management – múltó hóbort avagy a jövőnk. = Könyvtári Figyelő, 10. (46.) köt. 1-2. sz. 2000. p. 104–112.; HAZERI, Afsaneh – SARRAFZADEH, Mariam – MARTIN, Bill: Reflection of information professionals on knowledge management competencies in the LIS curriculum. = Journal of Education for Library and Information Science, 2007. 3. sz. p. 168–187.
45. Uo. 34. p. 123.
46. Információ- és tudásmenedzsment képzés folyik az alábbi tanszékeken BA és MA szinten: Eötvös Lóránd Tudományegyetem Informatikai és Könyvtártudományi Intézet. Könyvtártudományi Tanszék; Debreceni Egyetem Informatikai Kar Könyvtár-informatika Tanszék; Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Könyvtár- és információtudományi Intézeti Tanszék

47. PÁLVÖLGYI Mihály – MURÁNYI Péter: A tervezett szombathelyi mesterképzés kutatás-fejlesztési alapjai. = Könyvtár és társadalom vonzásában: Köszöntőkönyv dr. Tóth Gyula 70. születésnapjára. Czövek Zoltán – Koltay Tibor – Pálvölgyi Mihály (szerk.) Szombathely, Savaria University Press, 2008. p. 86–96.

48. Uo., 36.

Beérkezett: 2011. 07. 4-én.

CDF – új formátum digitális interaktív dokumentumokhoz

A matematikai programok készítésével foglalkozó *Wolfram Research* új területre merészkedett. *Conrad Wolfram*, a társaság társalapítója elégedetlen a jelenlegi digitalizálási folyamatokkal, és szerinte napjaink tudományos anyagai, tankönyvei meglehetősen élettelenek. Ezért jött az ötlet a *Computable Document Format* kidolgozására. A CDF fájlok célja, hogy ne csak elkészített prezentációkat tartalmazzanak, hanem lehetővé tegyék, hogy a felhasználók akár saját kísérleteket is végezzenek a fájlokban bemutatott modellekkel.

S hogy mindez miként néz ki a gyakorlatban? Nos, egy nyugdíjösszegekről szóló CDF formátumú kimutatásban nemcsak azt látja az illető, hogy 67 éves korában mennyi nyugdíjat fog kapni, hanem azt is, hogy az életkor eléréséig pontosan mennyi pénzt fog keresni. Megnézheti, hogy miként változik a nyugdíja akkor, ha kisebb fizetést kap, vagy ha korábban megy nyugdíjba. Egy másik példa, hogy egy céges kimutatásban a negyedévekre vonatkozó eredmények automatikusan előtérbe kerülnek, ha a felhasználó az adott negyedévre kíváncsi, vagy ha két negyedév adatait akarja összehasonlítani.

Bár egy ilyen jelentés akár HTML5-ben vagy egy Flash fájlban is elkészíthető, azonban *Conrad Wolfram* meg van győződve arról, hogy a CDF jobb, mint a PDF, a Flash, a HTML5 és a TeX. Vagyis megelőzi az összes jelenleg használt digitális publikálási formátumot. A cég először tudományos kiadókat akar megnyerni a CDF támogatására. A megoldás a fizikusok vagy a matematikusok számára vonzó lehet, míg a kiadók bevételi forrást láthatnak az új formátumban. A CDF formátumú fájlok lejátszásához van egy külön szoftver, ez egyaránt telepíthető Linuxra, Windowsra és Mac OS X-re. Ennek a segítségével akár a portálokba beágyazott CDF fájlokat is lehet használni.

A *Wolfram Research* azonban nem elégszik meg ennyivel, hanem augusztusban megjelenteti a CDF webalapú verzióját is, amit napjaink népszerű böngészőiben lehet majd alkalmazni, külön programok telepítése nélkül. Emellett elérhető lesz egy CDF-készítő eszköz is, így a digitális interaktív dokumentumok készítése gyerekjátékká válhat.

A CDF egyaránt vonzó lehet az oktatásban és a kutatásban dolgozók számára, s új szintre helyezheti a matematikát, a fizikát és a kémiát. „A kormányok világszerte 500 milliárd dollárt költenek kutatásokra és egyszerű dokumentumokat kapnak cserébe. Nem kell ugyanúgy dolgoznunk, mint 300 évvel ezelőtt” – állítja *Conrad Wolfram*.

/SG.hu Hírlevél, 2011. július 24., <http://www.sg.hu/>

(SzP)

Adattármustra. Könyves közösségi oldalak

A sorozat egyes számaiban független szakemberek értékelik a magyar nyelvű internet könyvtári szempontból fontos tartalomszolgáltatásait megadott szempontok szerint; ez alkalommal a könyvalapú közösségi helyeket. A bírálatok a használók számára fontos kezelőfelülettel, keresőrendszerrel, tartalommal és metaadatokkal foglalkoznak. Az értékelések egyrészt segítséget nyújtanak a rendszerek minél eredményesebb használatához, másrészt felhívják a fejlesztők és karbantartók figyelmét a szolgáltatás hiányosságaira, a jövőbeli minőségi javítások érdekében.

LibraryThing (magyar felület)

Honlap: <http://hu.librarything.com>
E-mail: info@librarything.com
Fenntartó: LibraryThing
Értékelés dátuma: 2011. augusztus 1.
Értékelő: Drótos László

Általános értékelés

A LibraryThing az egyik legnagyobb és valószínűleg a leghíresebb könyves közösségi oldal. Mint sok más népszerű webes szolgáltatás, ez is egy magánakció eredménye: *Tim Spalding* indította a Maine állambeli Portlandban 2005. augusztus 29-én. Mivel görög-latin szakon végzett a *Michigan Egyetemen* és ezért sok régi könyve volt, továbbá értett valamennyire a webprogramozáshoz is, így a saját és barátai házi könyvtárának katalogizálására létrehozta ezt a rendszert. (Egy másik korai projektje pedig az antik irodalom digitalizálása érdekében indított *ancientlibrary.com*.) A LibraryThing gyorsan és meglepően nagy siker lett: november 6-án már csaknem tízezer regisztrált felhasználója volt, akik több mint 700 ezer könyvet vettek fel az adatbázisába, és elismerően tudósítottak róla a különféle médiumok is. (A jelenlegi számok: közel 1,4 millió tag és 65 millió könyvrekord.)

A könyvek bibliográfiai adatait a rendszer Z39.50-es protokollon át gyűjti be különböző könyvtári katalógusokból, illetve az Amazontól, ezekből hozzátják létre a tagok a saját könyvtári nyilvántartásukat, amelyen belül többféle gyűjteményt/kategóriát is kialakíthatnak (pl. „elolvasandók”, „kölcson kapott művek”), és a bibliográfiai adatokat kiegészíthetik további információkkal is (pl. ismertető, megjegy-

zések, címkék, címlapképek). A rendszer elsősorban könyvek katalogizálására jó, bár kompromisszumokkal hangfelvételek, filmek és egyéb dokumentumok is nyilvántarthatók vele. A felhasználói aktivitást látva az alapító közösségi funkciókkal is kibővítette a honlapot: beszélgetések és fórumok indíthatók, azonos érdeklődésű csoportok hozhatók létre, bejelölhetjük és követhetjük az ismerőseinket vagy a számunkra érdekes könyvgyűjteményeket, közös tudásbázist építhetünk a könyvekhez kapcsolódó információkból (pl. ismertető, szerzői életrajzok, szereplők, idézetek, filmadaptációk). A honlap – legalább részben – 33 nyelven (magyarul is) használható, és a könyvadatokat szolgáltató 701 külső adatforrás között a nagy amerikai katalógusok mellett más országok könyvtárai is megtalálhatók. A szolgáltatás mögött tevékenykedő csapat, amelyben már könyvtárosok is vannak, egyéb módon is aktívan együttműködik a könyvtárakkal, például:

- csatolófelületet (API-t) nyújtanak ahhoz, hogy a LibraryThing információs bázisa beépíthető legyen az OPAC-okba;
- elérhetővé teszik azok katalógusait mobil eszközön (jelenleg iPhone, BlackBerry és Android applikációk tölthetők le);
- néha *flash-mob* akciók keretében elvégzik kisebb gyűjtemények, állományrészek, olvasmánylisták önkéntes katalogizálását is (legutóbb pl. a nemzetközi úrállomáson található könyvekét);
- az egyéni felhasználók számára pedig olyan gazdag lehetőségeket kínál a LibraryThing, hogy azok rövid áttekintése is meghaladná e cikk kereteit, így a részletes értékelés alfejezet alatt csak a főbb funkciók ismertetésére vállalkoztam.

A tesztelés során talált három komolyabb hiányosság a következő:

1. A felület megérett némi optikai tuningra, mert bár megvan a bája a fapados, nem áramvonalasított weblapoknak, és számomra szimpatikus is a dizájn helyett a tartalomra és funkcionalitásra koncentráló fejlesztési irány, de az évek során elburjánzott menüpontok és opciók miatt a kezdő felhasználók eligazodását jobban segítené egy ergonómiailag újragondolt, a fő funkciókat vizuálisan kiemelő, letisztult és egységes külalak. Ilyen, a lényegét nem érintő „ránccfelvarrás” a LibraryThinghez lelkületében, illetve jellegében közelálló Wikipédiánál és IMDb-nél is történt néhány éve.
2. A magyar felület még nem teljes és a már lefordított oldalakon is vannak javítanivalók. Bár a *LibraryThing in Hungarian group* egészen korán, még 2006 októberében megalakult, és jelenleg 63 tagja van (köztük néhány aktív fiatal könyvtáros is), a statisztika szerint csak a felület 62,6%-a lett még lefordítva – és ebben a terjedelmes sügő nincs is benne, mert az csak angolul érhető el. A csoport fórumain sincs mostanában sok aktivitás, ahogyan a 2007. december 17-én indult *LibraryThing könyvtárosok* csoportban sem. Érdemes volna pedig kicsit szervezettebben nekiállni a magyarításnak, ha felvállalná a koordinálást egy könyvtár, tanszék vagy szakmai szervezet, mert az idegen nyelveket nem ismerő honfitársainkat könnyen elriaszthatják a minduntalan előbukkanó angol feliratok, és a részletesebb magyar ismertető hiánya. Ők persze választhatnak egy hasonló célú hazai webhelyet is a könyvek katalógizálására, de akkor lemondanak a LibraryThing hatalmas nemzetközi közösségéről, illetve az általuk összegyűjtött információkról, és a páratlan a funkciógazdagságról.
3. Hasonlóan veszteség a hazai könyves világ számára, és hátráltatja a magyar felhasználók számának emelkedését az, hogy egy-két kivételtől eltekintve nincsenek jelen a magyar könyvtárak, könyvkereskedők, szerzők és kiadók a LibraryThingen, pedig ha közzétennék katalógusaikat, adatbázisaikat, híreiket és rendezvényeiket, akkor itt könnyebben megtalálnák az olvasni szerető célközönségüket, mint a Facebookon, ahol viszont már mindenki kötelességének érzi, hogy jelen legyen. És ha emellett beépítenék a könyves adatbázisaikba a LibraryThing tagjai által írt ismertetőket és az automatikus könyvajánlás-funkciót (ahogy ezt egyre több külföldi könyvtár teszi), akkor a saját szolgáltatásuk is gazdagodna, s a szinergiahatás miatt végül mindenki jól jár: a felhasználók új szerzőkre és olvasnivalókra bukkannak, a

könyves szakma pedig új vagy aktívabb olvasókat tud megnyerni. Továbbá a LibraryThing világméretű ismertsége miatt különösen alkalmas lenne a magyar írott kultúra külföldön történő népszerűsítésére. Az idegen nyelvre fordított művekről írt angol és egyéb nyelvű ismertetőkké mellett szép feladat lenne néhány híres magyar származású tudós és művész könyvtárát is katalógizálni a *Hagyatéki gyűjtemények* akció keretében.

Összefoglalva: A „LibraryThing egy óceán”, ahogy azt az *Egyéb* menüpont alatt olvashatjuk. Az egy személyes hobbiprojektből az egyik legnagyobb könyves közösségi oldallá nőtt fel, rengeteg taggal, hatalmas közös adatbázissal, számtalan hasznos funkcióval. Nagy előnye, hogy a felhasználói címkézés, ismertetőírás és ajánlás mellett kezdettől fogva megbízható és minőségi adatforrásokra: könyvtári katalógusokra és néhány könyvkereskedői adatbázisra támaszkodik. Bár csak korlátozott mértékben (200 könyvig) ingyenes, de az életre szóló teljes jogú tagság sem nagy összeg (25\$). Más, gyorsan felfutott és üzletiesse váló közösségi oldalaktól eltérően megmaradt a személyes jellege: az alapító Tim Spalding ma is aktívan részt vesz a fejlesztésben és kommunikál a felhasználókkal, az oldalakon nincsen reklám, és a felhasználói azonosítónkon kívül semmilyen más adatot nem vagyunk kötelesek megadni magunkról, illetve privát beállítások mellett semmit nem kell megosztanunk másokkal. A magyar aktivitás még kicsi: a felület fordítása nem teljes, a regisztrált tagok száma 1892, csak két hazai katalógus (OSZK és MOKKA) kérdezhető le, a könyvforrásokat és könyves eseményeket mutató térkép fájdalmasan üres a *Helyi* menüpont alatt. Több figyelmet és aktivitást érdemelne a *hu.librarything.com* a könyves szakembereink részéről, és akkor feltehetően a magyar olvasók is nagyobb számban vennék birtokba.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- A nyitólap (1. ábra) néhány kedvcsináló mondat és a legújabb történések könyvborítókkal színesített listája fogadja a látogatót, aki, ha a *Trendek* feliratú (eredeti nevén *Zeitgeist*) fülre kattint, máris belevetheti magát a legnagyobb magánkönyvtárak, a legnépszerűbb vagy legújabb szerzők, könyvek, címkék, könyvkritikák és egyebek böngészésébe, vagy belenézhet a fórumokon és a csoportokban zajló társasági életbe. Ha viszont már regisztráltunk és bejelentkez-

tünk, akkor megváltozik a kezdőlap: a jobb hasábnan megjelenő hírek mellett a saját újonnan felvett könyveink, címkéink, statisztikai adataink, a környékbeli események, az általunk figyelt fórumok és csoportok, a könyveinkhez kapcsolódó ajánlások és a miénkhez leginkább hasonló egyéb könyvtárak listái foglalják el a képernyő

nagyobbik részét. A gyűjteményeink felsorolása szerencsétlen módon ennek a hasábnak az aljára került, pedig ez fontos dolog azoknak, akik részre bontották a katalógusukat. A gyűjteményeinket természetesen máshonnan is meg tudjuk nyitni, úgyhogy ez nem okoz gondot a gyakorlott felhasználóknak.

LibraryThing magyar | Fordítsd le! | Sdégó

Kezdőlap Trendek Fórum Csoportok Helyi

Search site

Könyveid otthona.

Enter what you're reading or your whole library. It's an easy, library-quality catalog.

1,300,000 könyvrajongó közössége.

A LibraryThing összeköt mindazokkal, aki látják, hogy mivel foglalkozol.

Become a Member?

CSATLAKOZZ

Már tag vagy?

név

jelszó

JELENTKEZZ BE

or sign in with

[elfelejttem / szervezetek / feltételek](#)

PRÓBÁLD KI

- Nézz körül.
- Csatlakozz. Érdekesebb mint a körülnézés.
- Bloggerek és a média a LibraryThing-ről.

MIRE JÓ?

- Csatlakozhatsz a világ legnagyobb könyvklubjához.
- Katalogizálhatod a könyveidet az Amazon, a Library of Congress és a világ 690 másik könyvtára segítségével. Importálhatsz bárholnan.
- Hasonló ízlésű embereket találhatsz kééennyelmesen.
- Új könyveket találhatsz.
- Könyveket kaphatsz ingyen a kiadóktól és a szerzőktől Korai kritikáért
- 200 címet ingyen tárolhatsz, előlött évi 10\$ tagdíjért, vagy egyszer 25\$-ért örök időkre katalogizálhatsz.
- Számos nyelven elérhető: (egyebek)

A LEGFRISSEBB ESEMÉNYEK

Beamis12 bírálta, értékelte: **Ann Napolitano : A Good Hard Look: A Novel** ★★★★★ (kritika olvasása)

thcson bírálta: **Nicholas Rescher : Ignorance: (On the Wider Implications of Deficient Knowledge)** (kritika olvasása)

MariaSawa bírálta, értékelte: **Jason McIntyre : Shed** ★★★★★ (kritika olvasása)

rjbwf értékelte: **Lauren Conrad : Lauren Conrad Style** ★★★★★

dangraves értékelte, hozzáadta: **Gary R. Habermas : The Historical Jesus: Ancient Evidence for the Life of Christ** ★★★★★

thewalkinggirl értékelte, hozzáadta: **Cherie Priest : Hellbent (Cheshire Red Reports, Book 2)** ★★★★★

catherinegardner2011 értékelte: **Cynthia Kadohata : Weedflower** ★★★★★

kivarson értékelte, hozzáadta: **Greg Rucka : Gotham Central, Book 3: On the Freak Beat** ★★★★★

callmybluff értékelte: **Sharon Stone : All the Bold Days of My Restless Life** ★★

pdebolt értékelte: **Ayelet Waldman : Love and Other Impossible Pursuits** ★★★

"Not surprisingly, librarians love LibraryThing."
Library Journal (March 15, 2007)

Segítség/GyIK | Rólunk | Adatkezelés/Felhasználói feltételek | Blog | Kapcsolat | LibraryThing.com | APIs | WikiThing | Közös tudástár | Hagyatéki gyűjtemények | 64,934,855 könyv!

Copyright LibraryThing and/or members of LibraryThing, authors, publishers, libraries, cover designers, Amazon, Bol, Bruna, etc. | static: /1312101865

1. ábra A LibraryThing magyar kezdőlapja

- A felület minimalista, a vizuális hatást a pasztell háttérszínnek és az itt-ott feltűnő apró ikonok határozzák meg, és persze a könyvborítók, ha elkezdünk böngészni vagy katalogizálni. A kiemelt szövegek élénksárga háttérűek, ami nekem túl harsány az általános színvilághoz képest. A *Könyveid* fülön a gombok időnként elcsúsznak egymáshoz képest a Firefox böngészőmben, de ez a használhatóságukat nem befolyásolja. Ugyancsak kisebb szépséghiba az, hogy a személyes kezdőlapon a *Legújabb ajánlások* modul ugrik egyet, amikor a szerkesztésére szolgáló kis ceruzaikon megjelenik. Az viszont jó, hogy ez a kezdőlap átszerkeszthető, ki-be lehet kapcsolni az egyes modulok megjelenését és állítani lehet bizonyos paramétereiket. A könyveink listanézetét is személyre szabhatjuk: ötféle stílust definiálhatunk (A-E betűkkel jelzettek), sőt azt is megadhatjuk, hogy a látogatóink számára melyik legyen az ajánlott listaformátum.
- A puritán külalaknak köszönhetően a dinamikus generált oldalak gyorsan megjelennek a böngészőnkben, miután letöltődtek hozzájuk az adatbázisból a szükséges adatok. A gyors használatot segíti az is, hogy a fontosabb funkciók több helyről is elérhetőek, így nem kell annyit navigálni az oldalak közt.
- A gombok és ikonok többségénél rövidke magyarázat jelenik meg, ha rájuk visszük az egeret, illetve a *Súgó* feliratra kattintva mindenhol rendelkezésre áll egy részletes, helyfüggő ismertető is, amely a *HelpThing* nevű wiki megfelelő oldalát hozza be. Ezt a wikit 2009 óta bárki szerkesztheti, de csak angolul íródik (automatikus Google-fordítás kérhető néhány nagyobb nyelvre). A felhasználói felületet viszont bármilyen nyelvre honosítani lehet, erre a *Fordítsd le!* felirat biztat minden oldalon, és ez is wiki-szerűen megy, vagyis bármelyik regisztrált felhasználó írhatja ezeket a szövegeket – előtte persze ajánlatos elolvasni a fordítói útmutatót. (A tesztelés során magam is kijavítottam gyorsan néhány gépelési hibát a magyar oldalakon.) A nem angol karakterek többnyire helyesen jelennek meg, de előfordulnak néhol gikszerek: például az *Alapértelmezett külső kereső* sorban az „Országos Széchényi Könyvtár” nevében az ékezetes betűk eltűntek (*l. a 2. ábrán*), a lebegő *tooltip* feliratokban pedig *acute* HTML-kódokra lehet bukkanni (*l. a 4. ábrán*).
- Sikerült néhol hibaüzenetet produkálni a tesztelés során, de az egy ilyen permanens evolúcióban levő webhelynél nem meglepő. Például,

amikor az *Ajánlások* oldalon a saját ajánlásaimat próbáltam megnézni – miközben még nem készítettem egyet sem –, akkor az egyik php program hibára futott. Ugyancsak egy „internal server error” üzenet jött a *Könyvek hozzáadása* fülön időnként, amikor a Magyar Országos Közös Katalógusban akartam keresni. Hogy ez a LibraryThing vagy a MOKKA szerverének a hibája, vagy egyszerűen csak túl hosszú volt a válaszidő, azt nem tudom, mindenesetre újabb próbálkozásra általában rendben lefutott a keresés és megjelentek a találatok.

Keresőfunkciók, találatok

- A LibraryThing többféle keresőt is tartalmaz, különböző célokra. A *Könyvek hozzáadása* oldalon a már említett 700+1 adatforrás között tudunk keresni. (A +1 a LibraryThing saját, *Overcat* nevű adatbázisa, ami jelenleg már több mint 32 millió, jó minőségű katalógustételt tartalmaz, melyeket a korábbi felhasználói keresések eredményeként gyűjtött össze a rendszer. Emellett csaknem teljességgel tartalmazza a *Library of Congress* és néhány más nagy amerikai könyvtár rekordjait. Kezdsznek célszerű ezt választani, mert lényegesen gyorsabban adja a találatokat, mint a külső források.) Hogy mely adatbázisokban szeretnénk többnyire keresni, és hogy melyik legyen ezek közül az alapértelmezett, azt mi állíthatjuk be. Az egyszósz keresőbe szerzőt, címrészletet, kiadót, ISBN-t, LCCN azonosítót (Library of Congress control number) egyaránt beírhatunk, sőt akár vonalkódot is bevihetünk szkennelvel vagy kamerával. Ahogy a mellékelt képernyőfotón (*2. ábra*) is olvasható (sajnos még ez is csak angolul), a fejlesztők azt tanácsolják, hogy ha az Amazon adatbázisában keresünk, nyugodtan legyünk felületesek, mert az ügyis nagy valószínűséggel kitalálja, hogy mire vagyunk kíváncsiak, de a könyvtári katalógusok szigorúbbak, ezeknél az összetartozó szavakat célszerű egymás mellé írni és az egyes kifejezéseket vesszővel elválasztani egymástól: pl. *jókai mór, arany ember, révai*. A jobb hasámban megjelenő találati listában az *(egyéb)* szóra kattintva nézhetünk meg néhány további adatot és választhatjuk ki a számunkra megfelelő kiadást. (Ha végképp nem találunk egy könyvet egyik szóba jöhető adatbázisban sem, akkor kézzel is bevihetjük a főbb adatait. Van továbbá tömeges importálási lehetőség is ISBN számok alapján, feltöltött fájljokból vagy weblapokról.)

The screenshot displays the LibraryThing website interface. At the top, there's a navigation bar with links like 'Kezdőlap', 'Profil', 'Könyveid', and a search bar. The main content area is divided into several sections:

- Saját könyvtárhoz hozzáadás:** A search input field containing 'galaxis útikalauz' and a 'Keresés' button. Below it, a dropdown menu lists search criteria: 'cím, szerző, ISBN, LC kártyaszám, stb.'.
- Címkék hozzáadása:** A text input field for adding tags, with a note 'Vesszőkkel elválasztva'.
- Hozzáadás a gyűjteményhez:** A checkbox for 'Saját könyvtár' and buttons for 'mutasd az összeset' and 'gyűjtemények szerkesztése'.
- Hol keressem?:** Radio buttons for selecting search sources: Library of Congress, Amazon.com, Magyar Országos Közös Katalógus, Overcat, and Hungarian National Library/Országos Széchényi Könyvtár (selected).
- Egyéb lehetőségek:** Links for 'További beállítások', 'Kézzel hozzáadás', and 'Könyvek importálása'.
- Alapértelmezett külső kereső:** A link to 'Hungarian National Library/Országos Széchényi Könyvtár'.

On the right side, search results are displayed under the heading 'Keresés másol | tanácsok a kereséshez'. The results include:

- Search tips: 'Be sloppy with Amazon. Do what you want. Amazon will probably catch it.' and 'Be strict with libraries. Libraries have rules! Enter phrases separated by commas. The words in each phrase must occur together.'
- Search quality indicators: 'Good' (lord of the rings, tolkien, mistress, robert heinlein, 0596006365) and 'Bad' (rings tolkien lord).
- Summary: 'Találatok innen: Hungarian National Library (16 eredmény)'.
- Search results:
 - Douglas Adams : Galaxis útikalauz stopposoknak (2010). (egyéb)
 - Eoin Colfer : Ja, és még valami... Douglas Adams Galaxis útikalauz stopposoknak trilógiájának hatodik része (2010). (egyéb)
 - Douglas Adams : Galaxis útikalauz stopposoknak (2005). (egyéb)

2. ábra A külső adatbázisok keresőfelülete és néhány OSZK-s találat

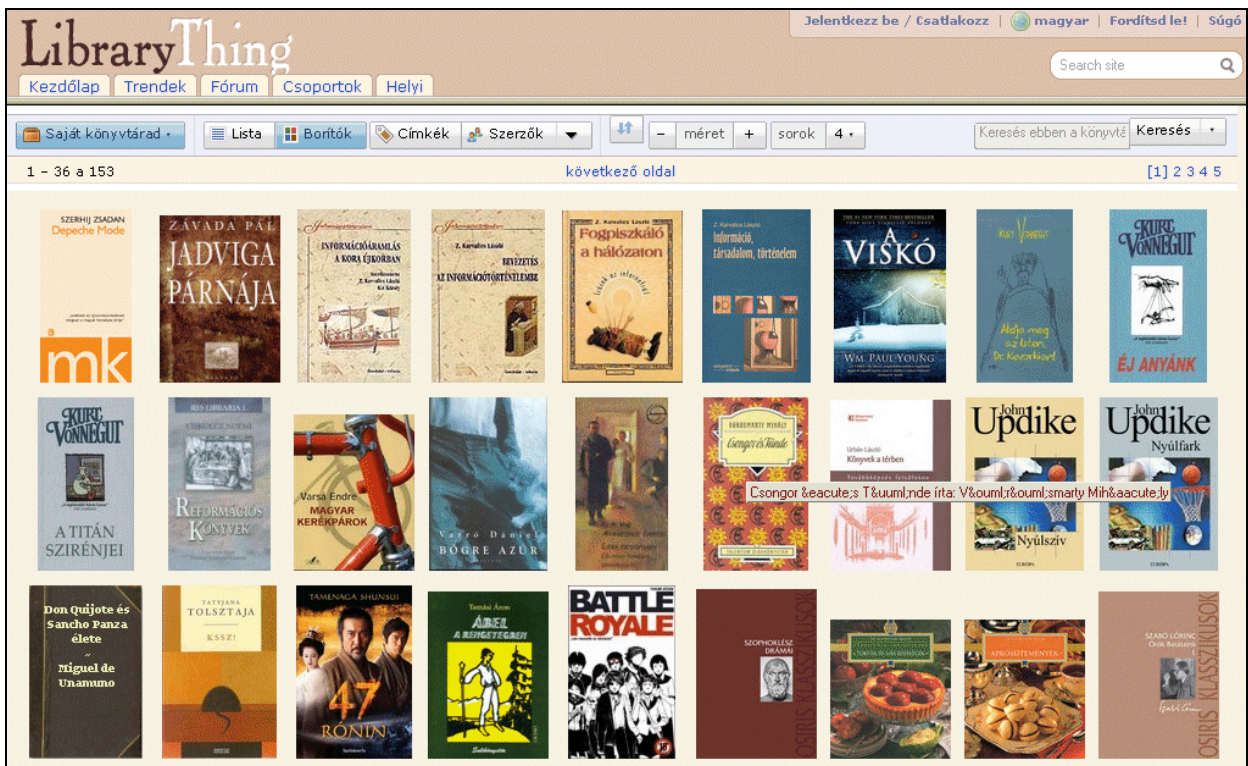
- A saját könyvtárunkban/katalógusunkban a *Könyveid* menüpont alatt megjelenő keresővel tudunk megtalálni valamit. Ez is egy egysoros beviteli mező, de másként működik, és több lehetőséget kínál, mint az előző. Nem kulcsszavakra, hanem szóközzel elválasztandó karaktersorozatokra keres, a kifejezéseket idézőjelek közé kell tenni, a nem kívánt szavak a - jellel zárhatók ki, és lehet mezőkre szűkíteni (pl. cím, szerző, címke, téma, ismertető) egy lenyíló menüből vagy pedig prefixekkel. A lehetőségek a *hu.librarything.com/wiki/index.php/Search* oldalon vannak összefoglalva (angolul). Ez a súgóoldal azért is fontos, mert itt kérhetjük az adataink újraindexelését az *index your catalog for search* linkre kattintva, abban az esetben, ha nem találunk valamit, amiről pedig tudjuk, hogy benne van a katalógusunkban. A találati listában szereplő könyveinket rendezhetjük, megjeleníthetjük különféle nézetekben (3., 4. ábra), egyszerre címkézhetjük, vagy áttehetjük egy másik gyűjteménybe, illetve törölhetjük is őket. Mindaddig ez a találati halmaz lesz látható, amíg meg nem nyomjuk a kereső-

kérdésünket mutató sor végén az [x] jelet vagy el nem hagyjuk a *Könyveid* fület.

- A harmadik kereső szinte minden oldalon elérhető a jobb felső sarokban és ezzel csaknem az egész site-on egyszerre tudunk keresni. Ha üresen hagyjuk a beviteli mezőt és a nagyító ikonra kattintunk, akkor a *hu.librarything.com/search.php* oldalra kerülünk, ahol a bal oldali hasámban látjuk, hogy mire terjed ki a keresés és ki is választhatjuk a bennünket érdeklő részhalmazt. A művek bibliográfiai leírásain kívül jöhetnek találatok a felhasználói címkék közül, a tematikus besorolási rendszerekből (pl. Library of Congress Subject Headings), a közösségi aloldalokról (csoportok, fórumok és wiki), a könyves cégek, a könyvtárak és az események adatai közül, valamint a *Közös tudástár* nevű információhalmaz néhány fontosabb mezőjéből (díjak, szereplők, helyszínek). Az eredménylista relevancia vagy abc szerint rendezhető, de egyes esetekben további rendezési vagy szűrési szempontok is megjelennek a keresőmező alatt.

Cím	Szerző	Kiadás éve	Címkék	Értékelés	Bejegyzés dátuma
Nemes Nagy Ágnes összegyűjtött versei	Ágnes Nemes Nagy	2002		★★★★★	Aug 6, 2009
Nyúlfark	John Updike	2003	20.sz, USA, regény, Harry Angstrom	☆☆☆☆☆	Sep 28, 2010
Nyári ételek	Ágnes Biró	2007	szakácskönyv, egytálétel, főétel, leves, nyári	☆☆☆☆☆	Jun 11, 2009
Nyúl szív	John Updike	1992	20.sz, USA, regény, Harry Angstrom	☆☆☆☆☆	Sep 28, 2010
Nyelv és lélek	Dezso Kosztolányi	1999	magyar, nyelv, nyelvészet, irodalom, cikk, publicisztika, gyűjtemény	★★★★★½	Aug 6, 2009
Oliver Twist	Charles Dickens	2009	regény, angol, 19.sz, szociológia	☆☆☆☆☆	Sep 28, 2010

3. ábra Listanézet böngészéshez és találati halmazokhoz

4. ábra Könyvborítókat mutató nézet, egy magyar könyvtáros katalógusából

- A *Közös tudástár* mak emellett saját keresője is van a hu.librarything.com/commonknowledge lapon, ahol 53-féle mező szerint szűkíthetjük a kérdésünket. Ezek többsége a művekre (pl. címvariánsok, kezdő- és zárómondatok, szereplők, filmváltozatok), illetve a szerzőkre (pl. névváltozatok, életrajzi adatok) vonatkozik. E cikk (pontosabban e mondat) írásának időpontjában 3 567 742 darab ilyen elemi adat volt a tudástárban. Böngészni éppen nem lehetett őket – a tájékoztató szöveg szerint ez csak ideiglenes leállítás, mert „hamarosan érkezik egy új, interaktívabb változat” –, de a keresés működött. Az így kapott találati listákban az látszik, hogy ki, mikor, milyen nyelven, mihez (pl. műhöz vagy szerzőhöz) kapcsolódva milyen típusú adatot (pl. szereplő, helyszín, életrajz, ismertető) vitt be, és természetesen maga az adat (vagy annak az eleje, ha túl hosszú) is megjelenik a listán, amely ezen szempontok szerint rendezhető is.

Tartalom, minőség

- A LibraryThing szerencsés keveréke a professzionális könyvtári adatoknak és a webkettes felhasználói tartalmaknak. Nagy érdeme, hogy az elsők között vitte ki a könyvtári katalógusokban felhalmozott tudást egy olyan virtuális helyre, ahol az olvasók gyülekeznek, építgetik a saját oldalukat és könyvekről beszélgetnek. Természetesen a könyvtári rekordok is sokfélék (és esetenként hibásak vagy hiányosak is lehetnek), tekintve, hogy annyiféle országból és könyvtárból származhatnak. Ha egy könyvnek nincsen ISBN-je, akkor sokszor nem egyszerű feladat a rá vonatkozó leírások beazonosítása a különböző katalógusokban. Még nehezebb egy mű különböző kiadásainak, illetve fordításainak összerendelése. A címváltozatok, névváltozatok, kiadások azonosításához az automatikus módszerek mellett a felhasználók segítségére is támaszkodik a LibraryThing, akik a *Közös tudástár*ban hozhatnak létre kapcsolatokat. (Ez persze újabb hibák forrása lehet, tekintve, hogy nem szervezett és kontrollált módon folyik ez a tevékenység.)
- Néhány számadat a méretek illusztrálására: a 65 millió katalogizált könyv kb. 6,3 millió művet jelent. Ezekhez több mint 78 millió címkét, kb. másfél millió véleményt és félmillió ismertetőt készítettek a tagok eddig, valamint 2,5 millió könyvborítót töltek fel. A közösségi kommunikáció 110 ezer fórumban és 7761 csoportban folyik. A legnagyobb magánkatalógus 45 604 tétel. Ami a magyar tartalmat illeti: még csak kb. 39 ezer katalogizált könyv van a magyar felhasználók virtuális polcain, ezek közül a legnagyobb 5 085 tételt tartalmaz. Magyarról fordított mű kb. 450 található, ezeket közel 12 ezerszer vették fel eddig valamelyik gyűjteménybe. Magyar könyvtári rekordok 2007 végétől emelhetők át a LibraryThingbe, amikor az OSZK és a MOKKA adatbázisát sikerült integrálni a rendszerbe (erről a librarything.com/blog/2007/12/hungary-hungary.php címen olvasható blogbejegyzésben számolt be lelkenedezve Tim Spalding).

Metaadatok, bibliográfiai információk

- A LibraryThing – az ismerkedésen és a könyvekről való beszélgetésen kívül – alapvetően a metaadatokról szól, egészen tágan értelmezve ezt a fogalmat: beleértve lényegében minden adatot, ami a művekhez, illetve azok alkotóihoz kapcsolódik. Ezért lényegesen több információt találhatunk itt (elsősorban persze a népszerű, angol nyelvű könyveknél), mint amennyit egy könyvtári vagy egy könyvkereskedői adatbázis tartalmazni szokott. Ahogy a mellékelt képen látszik (5. ábra), az egyes könyvek adatlapján lenyitható vagy összecsucukható rovatokban lehet a különféle típusú kísérő információkat megnézni és többségüket szerkeszteni is. Ezenkívül a bal és a jobb oldali sávokban további menüpontok, információk és hivatkozások (pl. WorldCat és Amazon keresőlinkek) találhatóak az adott könyvhöz vagy műhöz kapcsolódva.
- A könyveink fontosabb adatait (valamelyik előre definiált listastílust, valamint rendezési szempontot és esetleg egy keresési feltételt beállítva) a kis printer ikonra kattintva tudjuk kinyomtatni a *Könyveid* fülön. Ez valójában csak egy nyomtatási nézetet ad, és utána a böngészőnk *Fájl* menüjéből tudjuk elindítani a nyomtatást. Jó volna, ha ezek a listák RTF formátumban is letölthetők lennének, mert akkor szebben formázott és tördelt papírkatalógust tudnának készíteni maguknak a felhasználók. És jó lenne egy nyomtatási nézet a könyvek, illetve a művek adatlapjain is, ami csak a középső hasámban található információt tartalmazza a navigációs keret nélkül – mert ott nem találtam ilyet.
- A katalógus lementésére meglehetősen eldugott helyen, az *Egyéb* fül alatt található *Import/Export* menüpont alatt van lehetőség. Csak a teljes katalógusunkat tudjuk exportálni CSV (vesszővel elválasztott szövegfájl), XLS (Excel táblázat) és MARC (UTF-8 kódolású USMARC fájl) formátumban. A *LibraryThing_export.csv* nevű állományban sajnos vegyesen vannak acute és UTF-8 kódok, a *LibraryThing_TD.xls* táblázatban pedig rosszul kódoltak az ő és ú betűk. A *Librarything.marc21.utf8.MARC* fájl helyességét

LibraryThing mekdl | Kijelentkezés | Fordítsd le! | magyar | Súly

Kezdőlap | Profil | Könyveid | Könyvek hozzáadása | Fórum | Csoportok | Helyi | Egyéb | Trendek

Search site

Galaxis útikalauz stopposoknak

írta: **Douglas Adams**

Sorozat: Galaxis útikalauz (1)

Tagok	Kritikák	Népszerűség	Átlagos értékelés	Beszélgetések
19,035	275	45	★★★★ (4.24)	672

Könyvinformáció Szerkesztés Kritika Könyv törlése

Galaxis útikalauz stopposoknak
Douglas Adams
Budapest Gabo [2005]

Tag mekdl Értékelés ★★★★★
Gyűjtemények Saját könyvtárad Címkék Nincs (szerkesztés)

* Tagok minden tag

* Címkék számokkal mutasd az összeset

1001 1001 books 20th century adventure aliens British classic **comedy**
Douglas Adams English **fantasy fiction** funny h2g2 Hitchhiker's
Guide Hitchhiker's Guide to the Galaxy **humor** made into movie **novel**
own paperback **read** satire **sci-fi science fiction**
series **sf** sff space **space travel**

* LibraryThing ajánlások

* Tagok ajánlásai frissít

* Tetszeni fog?

LibraryThing thinks you will like *Hitchhiker's Guide to the Galaxy* (prediction confidence: nagyon magas)

* Tagok kritikái

* Megjelent kritikák ?

* Munkakapcsolatok

* Közös tudástár mutasd a korábbi

* Hivatkozások

* LibraryThing tagok leírásai ?

* Könyvleírások

Gyorslinkek

- Amazon.com (közvetlenül)
- Abebooks.com
- Google Books — Book info
- Project Gutenberg (0 kiadás)
- WorldCat

Szerezd meg a könyvet!
Helyi könyvkereső
Összes forrás

Csere E-könyvek Hangoskönyv
270 2 megvásárolható3 megvásárolható elérhető.
278 igényelt

Népszerű borítók

(mutasd mind a(z) 316 borítót)

Értékelés

Átlag: ★★★★★ (4.24)

0.5	8
1	43
1.5	31
2	179
2.5	85
3	714
3.5	217
4	1725
4.5	276
5	2864

24 óránként frissül

Ez a te oldalad?

Legyél te is **LibraryThing Szerző!**

Összetett

Borító újraszámolása
Cím/szerző újraszámolása

5. ábra Egy könyv adatlapja, kinyitható szekciókkal

nem volt módon letesztelni. Utóbbiból háromfélélt is választhatunk egyébként:

- o a *Basic* nevű változatnál a LibraryThing rendszere építi fel a MARC rekordot minden esetben;
- o a *Basic + MARC* típus esetében megtartja az eredeti MARC rekordot azoknál a könyveknél, amelyek adatai valamelyik könyvtári katalógusból származnak, a többinél pedig összeállít egy újat;

- o a *Fuzzy* elnevezésű harmadik változat pedig abban különbözik az előzőtől, hogy ha nincsen hiteles könyvtári MARC rekord valamelyik könyvhöz (mert például kézzel vitte be az adatokat a felhasználó, vagy az Amazon adatbázisából emelte át), akkor a rendszer előbb megpróbál ilyet keresni (ISBN vagy egyéb megbízható azonosító alapján) valamelyik nagy katalógusban, és csak ha végképp nem találja meg

a könyvet, akkor készíti el maga a MARC rekordot.

- A felhasználók által hozzáadott információk (pl. címkék, ismertető, pontszámok) minden esetben a 9xx jelű mezőbe kerülnek. A MARC export részleteiről és korlátairól a *library thing.com/wiki/index.php/HelpThing:MARC_export* címen levő súgóoldal tájékoztat.
- Annak nem találtam nyomát, hogy a felhasználók magánkatalógusai vagy a LibraryThing által az évek során begyűjtött adatokat tartalmazó Overcat katalógus rekordjai Z39.50 vagy OAI-PMH szabvány szerint online lekérdezhetők lennének. Arra viszont van lehetőség, hogy a könyvtárak beépítsék a LibraryThing szerveréről érkező információkat a saját OPAC-jukba; a különböző API-król a *hu.librarything.com/services/* lapon van tájékoztatás. A felhasználók pedig különféle kisalkalmazások és kiegészítők segítségével építhetik be a könyvgyűjteményük adatait, illetve a rendszer egyéb szolgáltatásait a weblapjaikba, blogjaikba vagy a böngészőjükbe; ezek a *hu.librarything.com/more/widgets* oldalon vannak összegyűjtve.

Moly

Honlap: <http://moly.hu>

E-mail: nagybence@moly.hu

Fenntartó: Tipográl Kiadó és Szolgáltató Betéti Társaság

Értékelés dátuma: 2011. július 30.

Értékelő: Dávid Adrienne

Általános értékelés

A *Moly* egy speciális *közösségi oldal*, melynek középpontjában a könyv és az olvasás áll. A 2008 decemberében indított szolgáltatás sajátos virtuális találkozóhelyet jelent mindazok számára, akik szeretnek olvasni. A felület nemcsak a művek megismerésére alkalmas, de számos közösségi, webkettes szolgáltatásával lehetővé teszi a széles körű tájékozódást, összehozza az azonos érdeklődésű embereket, lehetőséget ad az olvasmányélmények megosztására, a könyves eseményekhez való csatlakozásra, olvasmányaink, könyveink egyedi értékelésére, valamint többféle szempontú rendszerezésére/rendezésére is. A szolgáltatás méreteire jellemző, hogy már közel 27 ezer regisztrált tagot számlál és 91 ezer bevitt könyv ada-

tait tartalmazza, az adatbázisban megtalálható műveket pedig 787 ezerszer jelölték olvasotként.*

A *Moly* ötlete és megvalósítása *Nagy Bence* tipográfus, újságíró nevéhez köthető, az oldal fenntartója pedig saját családi vállalkozása, a *Tipográl Kiadó és Szolgáltató Betéti Társaság*. A közösségi jellegből fakadóan a tartalom hozzáadása és szerkesztése a tagokon múlik, vagyis a közreműködő partnerek maguk a felhasználók.

Az oldal tesztelése során tapasztalt hiányosságok:

1. *Regisztráció nélkül nem nézhető meg a Súgó, nincsenek információk az elérhető szolgáltató-sokról.* A kezdőoldalra lépve sehol sem találunk tájékoztatást a webhely működéséről, a regisztráció után elérhető lehetőségekről, míg belépés után mindez elérhetővé válik (saját wikioldalak). Bár ma már szinte mindenki számára természetes, hogy a közösségi oldalak használatához szükséges a regisztráció, és a funkciók használata is egyértelműnek tűnik, mégis érdemes lenne egy menüpontot szentelni a bemutatásnak, talán elősegítené a tagok számának növekedését. Különösen az idősebbek lehetnek tájékozatlanok, akik pedig a statisztikák szerint többet olvasnak, mint a fiatalabb, informatikailag képzetesebb emberek, éppen ezért érdemes és hasznos lenne ezt a célcsoportot is elérni, amiben segítséget jelenthetne egy *guide*-jellegű menüpont, vagy a már meglévő *Súgó* elérhetővé tétele a még nem regisztrált felhasználók számára is.
2. *E-könyvek hangsúlytalansága.* A könyvek között böngészve csak elvétve találtam utalást az elektronikus változat létére (pl. MEK-link). Webes szolgáltatásról lévén szó, illetve tekintettel az egyre elterjedtebb *e-könyv*olvasókra és az egyre népszerűbb *hangoskönyv* műfajára, érdemes lenne erre a területre nagyobb hangsúlyt fektetni, a különböző e-formátumokban is elérhető műveket jelezni (pl. Kindle-verzió), továbbá lehetővé tenni, hogy a felhasználók rögzíthessék, hogy az adott művet milyen formátumban (nyomtatott, elektronikus, hangos) olvasták, illetve birtokolják.
3. *Hiányzik a kapcsolat a könyvtárakkal, könyvtári rendszerekkel.* A könyvek forrása a vásárláson, ajándékozáson, baráti körön belüli csereberén túl a könyvtár. A Molyt a MOKKA-val összeköt-

* Felhasznált forrás: Nagy Bence: *Moly.hu* – Meetoff, 2011. június 25.

<http://meetoff.eu/meetup/nagy-bence-moly-hu-2>

ve például nemcsak arról tájékozódhatnánk, hogy a közelünkben lévő könyvtárban megvan-e és kölcsönözhető-e az áhított mű, de ezen kívül a felhasználók által írt értékelések, leírások mellé szakmai szintű, „objektív” és „hiteles” könyvészeti adatokat is kaphatnánk.

4. *A felület nem akadálymentes*, így a vakok, gyengén látók számára sajnos nehézkes a szolgáltatás használata.

Összefoglalva: A Moly a magyar nyelvű internet világában egyedülálló *könyves közösségi oldal*, számtalan web 2.0-s funkcióval, melyek lehetővé teszik a legszélesebb körű tájékozódást a művek között, összehozzák a hasonló ízlésű és érdeklődésű olvasókat, lehetőséget adnak arra, hogy egyedülálló módon, a többi felhasználó véleményére alapozva választhassunk olvasmányt magunknak, és teret ad az olvasmányokon keresztüli önkifejezésnek. Egy rendkívül összetett, számos szolgáltatást nyújtó adatbázisról van szó, melyet a használói építenek. Kiemelendő, hogy a felhasználó és a művek egyformán a szolgáltatás középpontjában állnak, mindkét fél „kiszolgálása” azonos hangsúlyt kap. A folyamatos fejlesztésnek hála a szolgáltatás permanensen fejlődik, az elérhető funkciók száma nő. A fent leírt hiányosságok figyelembe vétele és orvoslása tovább növelheti a felhasználók elégedettségét, az adatok hozzáadott értékét, az oldal népszerűségét. Különösen fontosnak találok a könyvtárakkal való kapcsolat kiépítését.

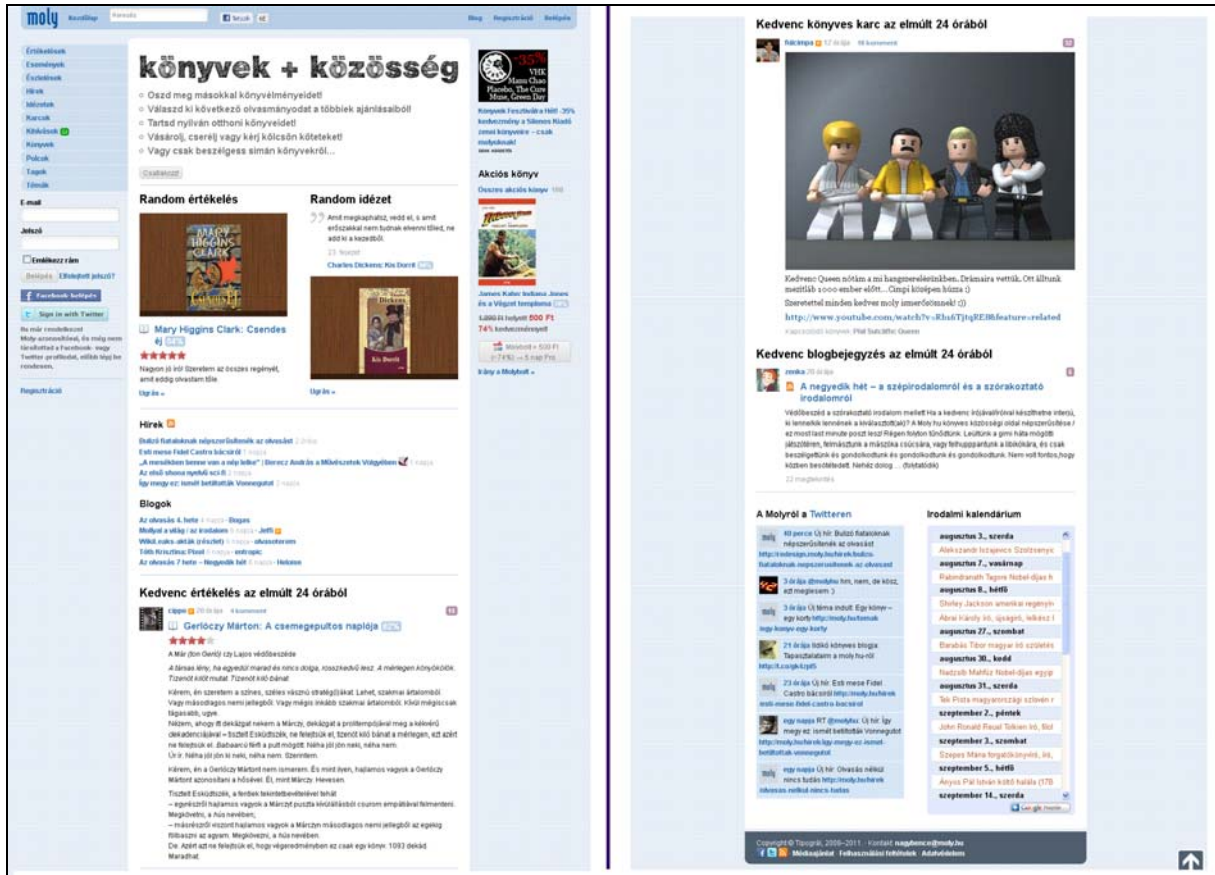
Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- A Moly felülete egyszerű, letisztult, logikus felépítésű, könnyű kiigazodni az oldalon. Regisztráció nélkül értelemszerűen kevesebb funkciót találunk, mint belépve a rendszerbe, de a könyvek adatait és az értékeléseket, idézeteket, kapcsolódó linkeket bejelentkezés nélkül is elérhetjük, ami lehetővé teszi a gyors tájékozódást. Belépett felhasználóként pedig számos további lehetőség áll rendelkezésünkre. Az oldalon közvetlenül is regisztrálhatunk, de mód van arra is, hogy már meglévő Facebook-os vagy Twitter-es azonosítónkkal lépünk be a rendszerbe. Nincs preferált böngésző megnevezve, az oldal a legismertebbekkel többnyire gond nélkül megjeleníthető.
- A főoldal egyértelműen eligazít, a menüpontok átláthatóak (6. ábra). A kezdőlapot random értékelések, idézetek, illetve a legfrissebb hírek,

kapcsolódó *blogbejegyzések* töltik meg, ízelítőt nyújtva a tartalomról, illetve egyúttal bemutatva a szolgáltatás sokszínűségét. Közösségi oldalról lévén szó, a szolgáltatás számos olyan funkciót tartalmaz, amelyek a felhasználók közötti kapcsolatokon, a kommunikáción, a megosztáson alapulnak. A többi felhasználóval kapcsolatba léphetünk, tartalmaikat véleményezhetjük, saját könyves élményeinket pedig megoszthatjuk a közösséggel nemcsak a Molyon, de akár a Facebook-on, a Twitter-en és más közösségi oldalakon is, vagy a saját blogunkon (a megosztás lehetősége, illetve a rendelkezésünkre álló *beágyazókód* beillesztése segítségével). A rendszer rendkívül összetett, az adatbázisban összegyűlt adatok sokféle szempontú lekérdezésére, rendezésére képes, így főként a kényelmi funkcióknál lehetne finomítani, ésszerűsíteni itt-ott (pl. a váró- és kívánságlisták rendezése, duplikátumok törlésének lehetősége a listákból, idegen nyelvű könyvekkel kapcsolatos szűrés megoldása), de ezek tényleg csak apróságok.

- Az egész szolgáltatás szerkezete, a jól eltalált funkciók, a szemmel láthatóan kialakult felhasználói kör, az összeszokott társaság jelenléte egyaránt hozzájárulnak ahhoz, hogy a Moly kedvelt gyülekezőhelyévé váljon mindazoknak, akiknek szenvedélyük az olvasás. A *könyvmoly* kifejezésből származó *Moly* név további kreatív felhasználásából született *molyoló* (regisztrált tag) és *molyítás* (a Molyon való aktivitás) kifejezések használata kedves színfolt.
- Mint ahogy a bevezetőben már említettem, regisztráció nélkül sajnos nem érhető el a *Súgó*, amely egyébként a szolgáltatás *wikioldalai*nak részét képezi. A rendkívül alapos wiki – melynek minden oldala egy-egy funkciót tárgyal – azt a célt szolgálja, hogy a tartalmat formáló felhasználót az egységes adatrögzítés érdekében minden fontos információval ellássa, az összes elérhető szolgáltatás használatát részletesen elmagyarázza. Ha a wikioldalakon nem találunk választ a felmerülő kérdéseinkre, két *fórum* (*Kérdésgyűjtő*, illetve *Hibajelzés* címmel) is rendelkezésünkre áll, ahol azt feltehetjük, megvitathatjuk. Továbbá Nagy Bence e-mail címe szintén elérhető (a lábléccen van feltüntetve), ha közvetlenül vele szeretnénk felvenni a kapcsolatot. Az oldalhoz *blog* kapcsolódik, így nyomon követhető a szolgáltatás „életútja”, ugyanis az összes fontosabb esemény, hír, a fejlesztések és minden egyéb közlendő folyamatosan rögzítve lett itt, már a kezdetektől.

6. ábra A Moly kezdőoldala (két részre vágva)

Keresőfunkciók, találatok

- Egyszerű, szabadszöveges kereső áll rendelkezésünkre a kereséshez, amely az oldal fejlécében van elhelyezve, így állandóan, bármikor elérhető. A szolgáltatás *Súgója* szerint szerzőre és címre lehet keresni, tapasztalataim szerint azonban más adatokban (például címkékben, polcok neveiben, témák címeiben) is keres. Összetett keresőt nem találunk. A gyorskereső a beírt kifejezést automatikusan csonkoltnak tekinti, ékezetek nélküli keresésre is van mód, a Boole-operátorok használatára azonban nincs, a beírt kifejezések között mindig AND kapcsolat létesül. Érdekeség, hogy már beírás közben, a felismert szó- illetve kifejezészrészlet alapján elkezd leválogatni a találatokat – így esetleg nem is kell végig begépelnünk a keresett adatot, ha megpillantjuk a találatok között, elég rákattintani –, a listát a további kiegészítés függvényében folyamatosan finomítja a program.
- A találati lista tagolt, amelyet a rendszer automatikusan rendez aszerint, hogy milyen nagyobb csoportokba illeszkedő találatokat sikerül elkülö-

- nítenie (7. ábra). Ennek megfelelően – nagyobb számú találat esetén – lesz például *Könyvek* és *Szerzők* csoportunk, és ha a Moly valamelyik szolgáltatásában is rátalált a keresett kifejezésre, akkor további csoportokba (pl. *Események*, *Polcok*, *Karcok*) rendezett találatokat is kaphatunk. A csoportok mellett mindig ott szerepel a találatok száma is. Először egy rövidített listát kapunk, de a csoportok alján van egy *Összes találat* link, amely a teljes találati sort megjeleníti. A lista rendezésének befolyásolására nincs módunk.
- *Böngészésre* számtalan lehetőségünk nyílik. Mivel az egész szolgáltatás egyik lényege a könyvek minél több szempont szerinti bemutatása, besorolása, értékelése, rendezése, az erre szolgáló funkciók mindegyikében böngészhetünk. A funkciók felsorolása a bal oldali menüsorban található, ezek bármelyikére kattintva böngészhető halmazokra találunk, amelyek további szempontok szerint rendezhetők. Például az *Értékelések* menüpontra kattintva a következő rendezési szempontok közül választhatunk: *népszerű*, *összes*, *figyelteké* (ez hasonlít a Twitterből

The screenshot shows the Moly website interface with search results for 'Mikszá'. The results are organized into four columns:

- Könyvek 157:** Lists books by Mikszáth Kálmán, such as 'Szent Péter esernyője' (79%), 'Beszterce ostroma' (79%), 'A tót atyafiak / A jó palócok' (81%), 'A Noszty fiú esete Tóth Marival' (80%), 'A fekete város' (80%), 'Különös házasság' (86%), 'A beszélő köntös' (79%), 'Gavallérok' (75%), 'Akli Miklós' (87%), 'Új Zrínyiász' (86%), 'A két koldusdiák' (84%), and 'A tót atyafiak / A jó palócok / Beszterce ostroma' (83%).
- Szerzők 2:** Lists authors Mikszáth Kálmán (139 könyv) and Mikszáth Kálmánné Mauks Ilona (1 könyv).
- Események 2:** Lists events like 'Mikszáth Kálmán 164. születésnapja' (29 résztvevő, 2011. január 16., 00:00) and 'Mikszáth-nap' (0 résztvevő, 2010. május 28., 10:00).
- Polcok 13:** Lists shelves like 'Mikszáth Kálmán Symur', 'Mikszáth Kálmán pepita_ofella', 'Mikszáth Kálmán sztim53', 'Mikszáth-tól olvastam eddig tozza', 'Magyar írók (Mikszáth) Zsucsima', 'Mikszáth Gyűjteményem Carousel', 'Már olvastam Mikszáth könyvek Marsie', 'Mikszáth műveiből kész Lillane_Evans', 'Mikszáth Kálmán polcom neferneferuaton', 'Mikszáth Henna8', 'Mikszáth Kálmán Összes Művei Róflpingvin', and 'Ingyen letölthető Mikszáth Kálmán e-könyvek KindleVarázs'.

7. ábra Csoportokba rendezett találati lista

ismert „követésre”, az általunk kiválasztott felhasználók értékeléseit listázza), *saját, kedvenc*. Regisztrált felhasználók többféle szempontot találnak, illetve vannak olyan menüpontok is (pl. az *Idézetek*), amelyek csak bejelentkezett tagok számára láthatók.

Tartalom, minőség

- De vajon mit takar egész pontosan a *könyves közösségi oldal* definíció? Mit találunk a létrehozó által „*könyves játszótérként*” aposztrofált szolgáltatás oldalain? A felületen a következő lehetőségek közül választhatunk:
 - könyvélmények megosztása értékeléssel, leírással;
 - kedvenc idézetek megosztása;
 - új olvasmány kiválasztásának lehetősége a többi felhasználó értékelései alapján;
 - saját olvasmányok, könyvek többféle szempontú rendezése, nyilvántartása;
 - kívánságlisták rögzítése;
 - a könyves közösséggel való kapcsolat, kommunikáció: beszélgetés a művekről, könyvekkel és olvasással kapcsolatos események, hírek, gondolatok megosztásának lehetősége;
 - könyvek vásárlása, cseréje.
- Talán a legfontosabb funkció és egyben az egész rendszer sava-borsa a *könyvek értékelésének lehetősége*. Ennek segítségével ugyanis egészen másféle módon juthatunk információhoz

a művekről, mint korábban. Ha új olvasmányt keresünk, általában a fűlszöveg, esetleg egy rövidebb részlet, vagy a műről szóló kritika elolvasásával, továbbá a család és a barátok, ismerősök ajánlásai segítségével alkotunk képet egy-egy műről, ennek alapján történik a kiválasztás. A Moly e funkciója azonban többet nyújt a hagyományos tájékozódás eszközeinél, hiszen eleve egy nagyobb közösség véleményét, értékeléseit olvassuk, mondhatni „nagyobb a merités”. A szubjektív módon kiválasztott idézetek, a művek kapcsán kialakult eszmecserék segítenek teljesebb képet alkotni az adott könyvről. Mindezen túl felhasználók alapján is szűrhetünk, hiszen mód nyílik arra is, hogy a Molyon való megnyilvánulásai alapján a miénkhez hasonló ízlésű tagok által kedvelt könyvek közül válasszunk magunknak olvasnivalót.

- Az adatbázisba a könyvek adatai a felhasználók közreműködésével kerülnek fel. A könyvek *értékelése* csillagokkal (1-től 5-ig), illetve szövegesen történik (8. ábra). Mód van arra is, hogy címlapot és saját magunk által megfogalmazott leírást töltsünk fel a könyvhöz, illetve *címkéket* társítsunk hozzá. A leírás (fűlszöveg) esetében a könyv adatlapján való megjelenítés lehetősége a leírás népszerűségétől függ. Tetszés szerint tölthetünk fel bármilyen *idézetet*. Adott művel kapcsolatos *post a saját blogunkból* szintén linkelhető.

The screenshot shows the Moly website interface. At the top, there's a navigation bar with 'Kezdőlap', 'Vezérlő', 'Friss', and a search bar. Below that, a sidebar on the left lists various categories like 'Összes friss', 'Blogok', 'Értékelések', 'Események', 'Észlelések', 'Hírek', 'Idézetek', 'Karcok', 'Kihívások', 'Könyvek', 'Molyblog', 'Olvasások', 'Polcok', 'Tagok', and 'Témák'. The main content area is titled 'Értékelések' (Reviews) and features a review for the book 'A sziget' by Robert Merle. The reviewer is Balázs Péter, who gave it a 5-star rating. The review text discusses the author's style and the book's themes. To the right of the review, there are two promotional banners: one for a 35% discount on books from VHK and another for 'Bad Girl 7' by Cecily von Ziegesar, which is on sale for 500 Ft (83% off).

8. ábra Értékelés

- Mint azt fentebb már említettem, a könyvek mellett az oldalon egyenrangú főszereplő maga a *felhasználó* is, a Moly regisztrált tagja, a *molyoló*, aki egyúttal az adatbázis építőjeként is funkcionál. Számos eszköz segíti, hogy önmagát az olvasmányai által minél jobban kifejezhesse, véleményét, benyomásait megoszthassa, továbbá könyveit rendszerezhesse, nyilvántarthatassa:
 - A könyvek értékelésén túl módja van arra, hogy műveket vegyen fel különféle listákba (pl. *Várólista*, *Kívánságlista* – a listák értelmezése is szabad, mindenki arra használja őket, amire szeretné); jelölhesse, hogy mit olvasott vagy olvas jelenleg vagy tervez olvasni a jövőben; mi az, ami a tulajdonában van, amit megvenne, eladna, vagy esetleg mástól kölcsönkérne. Ez a lehetőség összeköti a keresletet a kínálattal, hiszen aki például vásárolna, azt megtalálja olyan tag, akinek van az adott műből eladó példánya, és fordítva.
 - Olvasmányainkat többféle szempont szerint rendezhetjük, erre szolgálnak a *Polcok*. A polc könyvtáros szemmel nézve a besorolás eszköze, és szintén teljesen szabadon definiálható. Rendezhetjük könyveinket műfaj, esetleg téma szerint külön polcokra, de akár szerzői polcokat is létrehozhatunk. Csak a fantáziánk szab határt a lehetőségeknek. Meghatározhatjuk azt is, hogy virtuális könyvespolcaink csak a sajátjaink, vagy esetleg nyilvánosak és mások is pakolhatnak rájuk. A polc véglegesen is lezárható.
 - Az önkifejezés eszköze a *Karc*: amolyan helyzetjelentés-féle, információközlő rövid szöveg vagy kép, illetve videó (e két utóbbi csak PRO státuszú tagok számára elérhető – erről később bővebben), amelynek nem feltétlenül kell valamilyen műhöz kötődnie.
 - Az *Események* menüpont könyvekkel, olvasással kapcsolatos történésekre hívja fel a figyelmet, illetve gyűjti össze a téma iránt érdeklődőket, résztvevőket (pl. „*Jane Austen*

Klub – Büszkeség és balítélet). Ebből nőtte ki magát a nemrégiben elindított *Kihívások* funkció, ami az olyan eseményeket gyűjti egybe, melyeknél konkrét célok, feladatok fogalmazódnak meg (pl. „*Harry Potter (újra)olvasás*”, „*Vásárolj két könyvet! – Kampany a magyar ÍRÓKÉRT*”).

- Érdekes színfolt az *Észlelések* menüpont (9. ábra). A közösség tagjai jártukban-keltükben figyelik, hogy (pl. iskolában, strandon, tömegközlekedési eszközön) mit olvasnak az emberek, és a megfigyeléseiket rögzíthetik ezen a felületen.
- Az ismerősök bejelölése, aktivitásuk nyomon követése a *Figyelem ezentúl* funkció használatával történik, így – a Twitterhez hasonlóan – az adott személy minden Molyon történő megmozdulásáról, *molyolásáról* értesülünk. Itt is érzékelhető némi nehézség a felületen. Például listázhatjuk a követett személy értékeléseit, viszont nem érjük el azokat közvetlenül: a listában konkrét címre kattintva a könyv adatlapja jelenik meg, amelyen keresgélni kell a megnézni kívánt értékelést, illetve felajánlja ugyan a követett személyek értékeléseinek megjelenítését, de ez már egy újabb lépést jelent. Ráadásul, ha több személyt is követünk, ez több értékelés átnézését jelenti, holott mi

csak arra az egyre vagyunk kíváncsiak. Érdemes lenne tehát az értékeléseket közvetlenül is elérhetővé tenni.

- Lehetőségünk van arra, hogy a törölt felhasználók tartalmait – amelyek „Névtelen” megjelöléssel a rendszerben maradnak – a sajátjainkhoz csatlakoztassuk, ezt az *Örökbefogadás* funkció teszi lehetővé.
- Olvasással, könyvekkel kapcsolatos *hírek* rögzítésére is mód nyílik, illetve a *saját blogunk témához kapcsolódó postjait* is megoszthatjuk a felületen. Az egymás közti kommunikációt a *Témák* menüpont alatti fórum biztosítja, mindemellett *személyes üzenetküldésre* is van lehetőség.
- Azokat a felhasználókat, akik sokat tesznek az oldal érdekében (akár feladatok vállalása, akár az oldalhoz kapcsolódó internetes könyvtárházban való vásárlásaik, akár a fejlesztés közvetlen támogatása révén), úgynevezett *PRO tagsággal* jutalmazták. A szolgáltatás néhány plusz kényelmi funkcióval kedvez ezeknek a tagoknak.
- Felhasználóként természetesen *saját profiloldalunk* is van személyes adatokkal, Molyos tevékenységünk nyomaival és számtalan beállítási, szűrési lehetőséggel. A *Vezérlő* modul lehetővé teszi, hogy az egyes funkciókat egy közös felületről érhesük el.

Észlelések

Összes
Figyelték
Saját
Kedvenc

zsfigirl 4 órája

Jaroslav Hašek: Švejk

Dupla észlelés

A Fekete tenger partján olvasta egy ötven év körüli nő, miután befejezte az ebédjét. Egyedül volt. Három napra rá, ugyanott, ugyanezt olvasta, szintén ebéd után.

Hozzászólás

2

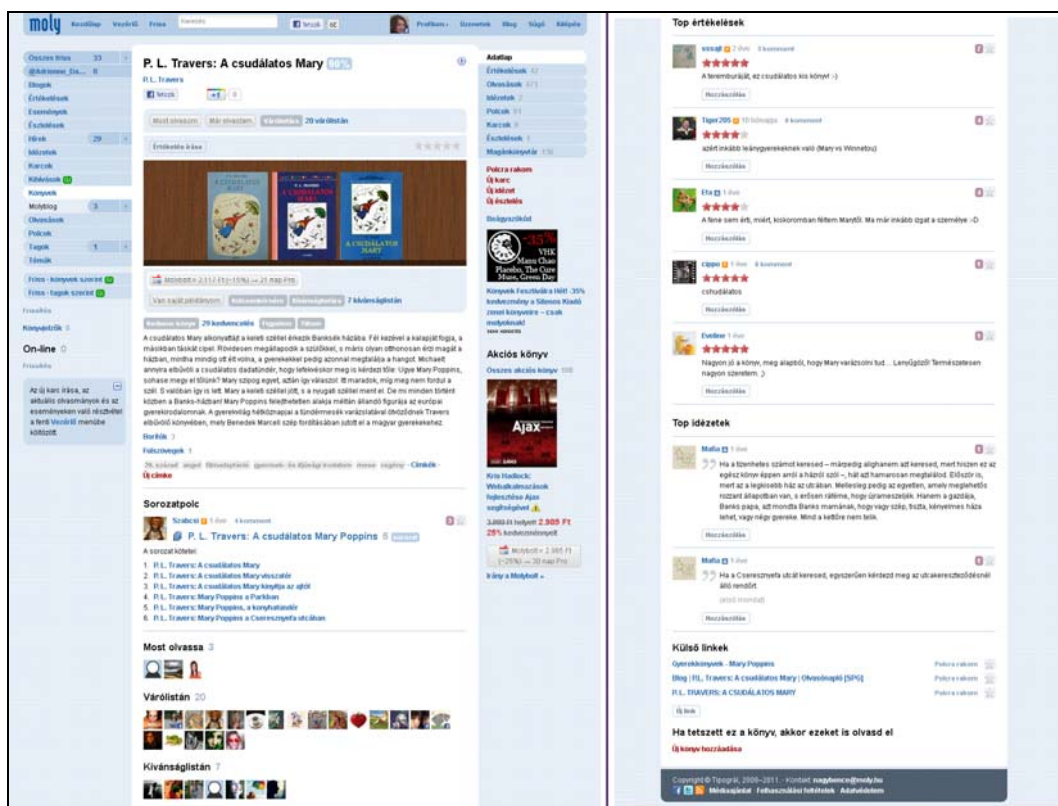
9. ábra **Észlelés**

- A szolgáltatáshoz üzleti vállalkozás is kapcsolódik, ez a *Molybolt*. Az *internetes könyvárúhá* egy adott könyv adatlapján közvetlen ajánlattal, a szolgáltatás különböző felületein pedig akciós és egyéb lehetőségekkel képviselteti magát. Így mód nyílik arra, hogy a kiválasztott könyvet már a Moly felületén, egyetlen kattintással megvásárolhassuk.

Metaadatok, bibliográfiai információk

- A felhasználók számára az információk legfőbb forrása a *művek adatlapja* (10. ábra). Mint arról korábban már szó esett: a könyvek adatait a tagok viszik fel a rendszerbe. Az adatbázis építése azonban nem kontroll nélküli, a regisztrált felhasználók mellett kiemelt tagok: *szerzők, adminisztrátorok, szerkesztők és hírszerkesztők* segítik munkájukkal az adatbázis építését, ők szerkesztik és ellenőrzik a tartalmakat, továbbá felügyelik a wikioldalakon lefektetett szabályok betartását. Adott mű adatlapján a következő információkat találjuk:
 - *szerző neve és cím, továbbá az értékelések átlaga, százalékban kifejezve;*
 - *megosztás lehetősége más közösségi felületeken;*

- *borítók(k)* – jelezve, hogy hány db. van belőle (az összes látható);
- *fűlszöveg(ek)* – jelezve, hogy hány db. van belőle (több leírás esetén a felhasználók szerinti legnépszerűbb kerül ki az adatlapra, de a többi is megjeleníthető);
- a kötet megtekintése a *Molybolt* kínálatában;
- regisztrált felhasználóként történő megtekintés esetén számos személyes jelölési lehetőség, például *Most olvasom, Már olvastam, Várólistára, Kedvenc könyv, Van saját példányom;*
- *címkék* – a felhasználók által rögzített tárgyszavak;
- *Sorozatpolc* – abban az esetben jelenik meg, ha a mű valamely sorozatnak a tagja;
- a Moly közösségével kapcsolatos információk: *Most olvassa, Várólistán, Kívánságlistán, Elcserélné vagy eladná,* és mindegyik kategórián belül az érintett felhasználók halmaza;
- jobb oldalt összegyűjtve megtaláljuk a műre vonatkozó összes egyéb aktivitást is (*Értékelések, Olvasások, Idézetek, Polcok, Karok, Észlelések, Magánkönyvtár,* és itt található a *beágyazó kód* is);

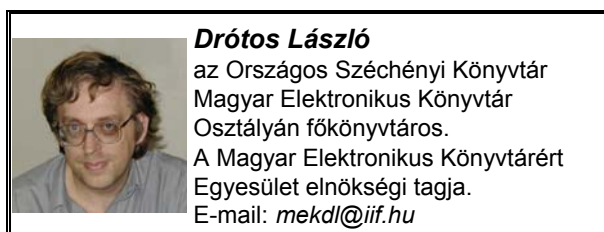
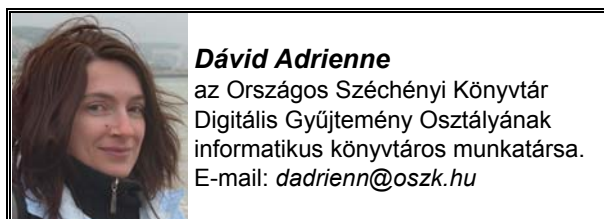

10. ábra Egy könyv adatlapja (kettévágvva és rövidítve)

- *Top értékelések;*
 - *Top idézetek;*
 - a művel kapcsolatos *külső blogbejegyzések;*
 - a művel kapcsolatos *külső linkek;*
 - ajánló: *Ha tetszett a könyv, ezeket is olvasd el.*
- Az egységesítésre való törekvés megjelenik a címkézésnél is. A könyvtári tárgyszavazáshoz hasonlatos tevékenység nem teljesen szabad, nem rögzíthető bármilyen szó vagy kifejezés: a tagok kizárólag a szerkesztők által létrehozott címkék közül választhatnak, de van mód arra, hogy a *Címkeigénylés* fórumban újabb kulcsszó rögzítését kérjék, ha a meglévők között végképp nem találnak olyat, amellyel a tartalmat megfelelően kifejezhetnék.
 - A fentiekből kiderül, hogy a művekről valóban széles körű információkhoz jutunk. Közösségi oldalról, felhasználók által épített tartalomról lévén szó, úgy gondolom, hogy a könyvtári színvonalú leírás, az egységes és minden metaadatra kiterjedő, precíz bibliográfiai információk rögzítése nem lehet elvárás. Az esetlegesen előforduló tárgyi tévedésekért azonban bőségesen kárpótol az a sok, rendkívül gazdag és másutt meg nem található egyéb információ, amelyet a művekkel kapcsolatban a honlap nyújt nekünk. Hozzáadott

értéket képvisel a tagok szubjektív, egyéni véleménye, és ezeknek az egyedi értékeléseknek a sokasága. Kiegészítésként viszont mindenképpen hasznos lenne a könyvtárakkal és a kiadókkal – és ezen túlmenően nemcsak a hazai, de a nemzetközi információs rendszerekkel – való kapcsolatkeresés, az adatbázisok összekötése, a többirányú információáramlás megoldása.

Beérkezett: 2011. VIII. 9-én.

Meghalt Michael S. Hart

Szeptember hatodikán meghalt *Michael S. Hart*, a Gutenberg Project (PG) alapítója, az elektronikus szövegek feltalálója. Ha ő nem lett volna, talán a MEK, a Google Books vagy az e-bookolvasó sem született volna meg. Karizmatikus, szenvedélyes ember volt, aki mindvégig szem előtt tartotta eredeti törekvését és ideáit a digitális könyvtár kapcsán. A célja az volt, hogy a kultúra mindenkihez eljusson. Nem zavarta, hogy a PG mindig megmaradt olyan, a szó legjobb értelmében vett amatőr közösségnek, amelyben a tartalom, méghozzá a korlátozás nélkül, ingyenesen elérhető tartalom mindig többet ért, mint a lenyűgöző felszín. Nem zavarta, hogy a PG-ből származó projekteket nem kevesen üzleti céllal is felhasználták, és az innen származó szövegek megjelentek a Google Books projektben, vagy az Amazonon pénzért Kindlere tölthető változatban. A PG számos megmérettetésben bizonyult a web egyik legfontosabb helyének. Külön szót érdemelnek irodalmi igénnyel megfogalmazott levelei, akár a legkeményebb, a PG körül csoportosuló közösséget leginkább megosztó vitákban. Hart talán az egyetlen az internetet meghatározó nagy alakok közül, aki milliomos sem lett (sőt...), és a lovaggá vagy díszdoktorrá avatás is elkerülte. Ehelyett inkább az a kép jellemzi legjobban, amin egy orbitális méretű lila kalapban egy fa tetején ücsörögve könyvet olvas. Az egyik önkénteseknek szóló tanácsa ez volt: „A tanulás ön maga jutalma. Nem tudnék ennél jobbat mondani.”

Legközvetlenebb munkatársa, *Greg Newby* emlékezése, amit a PG önkénteseinek listájára küldött, olvasható a <http://www.gutenberg.org/wiki/Main-Page> webcímen.

Király Péter

Forrás: Katalist, 2011. szeptember 8.

Nem szövegalapú információszolgáltatás a hannoveri TIB-ben. Kihívások, tervek

A tudományos kutatás egyre összetettebb és egyre több adattal dolgozik: nagyon adatintenzívvé vált. Az információtechnológia hatására a tudomány is változik. Az adatáradat befolyásolja mind a kísérletező, mind az elméleti tudományokat, mind a számítógép-tudományokat. A tudomány paradigmái négyre bővültek: ezer évvel ezelőtt a tudomány a tapasztalásra épített, az utóbbi néhány száz évben elméleti jellegű volt, modelleket alkotott és általánosított. Az utóbbi néhány évtizedben összetett jelenségeket szimulált a számítógép segítségével. A jelenlegi e-tudomány adat-tömegekkel foglalkozik, amelyeket műszerekkel rögzít vagy szimulátorokkal hoz létre. Az adatokat szoftverekkel dolgozza fel, a tudást számítógépekben tárolja, és a tudós adatbázisokat, fájlokat elemző adatkezelő rendszerek segítségével. Az adatintenzív tudomány a tudományos kutatás negyedik paradigmája.

A tudományos kommunikáció is alapvetően megváltozik: nyilvános digitális könyvtárak veszik át a hagyományos könyvtáraktól a kiadványok őrzésének szerepét: a költségek és a korlátlan, állandó elérhetőség igénye miatt, valamint azért, mert a kísérleti adatokat együtt kell tartani az adatokról szóló dokumentumokkal.

A tudományos információ több a kiadott könyvnél vagy megjelent cikknél: a könyvtáraknak az adatok felé is nyitniuk kell.

A hannoveri TIB (*Technische Informationsbibliothek = Műszaki Könyvtár*) GetInfo szolgáltatása ezt az új megközelítést ülteti át a gyakorlatba.

A GetInfo tudományos és műszaki portál egyszerre nyújt hozzáférést nagy szakterületi adatbázisokhoz, kiadók kínálatához és könyvtári katalógusokhoz. Közvetítésével a teljes szöveget is meg lehet rendelni, valamint jelenleg az egyetlen olyan

könyvtári portál Európában, amely tudományos adathalmazokhoz vezet el.

Ma már 1500 feletti adathalmaz érhető el a hozzá tartozó tudományos kiadványok részeként. Ha a felhasználó eljut egy adathalmaz állandó azonosítójához, a kattintás után először egy oldallal találja magát szemben, amelyen az adathalmaz metaadatait tanulmányozhatja, mielőtt megabájtynyi adattömegeket töltene le. Hasonlóan működik, mint a DOI használat a tudományos folyóiratokban. A DOI feloldása először a kiadó oldalára, a cikk metaadataihoz vezet el.

A nem szöveges dokumentumok körében a közelmúltban generált multimédia-tartalmak száma évről-évre nő. Például a 3D-s modellek használata a mérnöki gyakorlatban egyre fontosabbá válik.

Tartalomalapú indexelés

A nem szöveges dokumentumokhoz általában nem tartozik leíró adat, ha előzőleg nem katalogizálták adatbázisban. Manapság a digitális könyvtárakban a nem szöveges dokumentumokat indexelik és szöveges metaadatokkal elérhetővé teszik. Ezeket azonban kézi munkával költséges kinyerni a tartalomból, és a szerzők ritkán motiváltak abban, hogy dokumentumaikhoz metaadatokat adjanak meg.

A TIB célja PROBADO elnevezésű, több német digitális könyvtárat átfogó projektjében, hogy ezen túllépjen, a kézi katalogizálási munkát minimálisra csökkentse, és ahol csak lehet, automatikus metaadatokat generáljon a nem szöveges dokumentumokból. A PROBADO nem tisztán kutatási projekt, a kifejlesztett rendszereket hosszú távon szeretnék használni a könyvtárakban.

A jelenlegi 3D-s tartalomra alapuló indexelő eljárások vagy a globális térrel vagy az építészettel kapcsolatosak.

Vizuális kereső interfész a nem szöveges adatokhoz

A kereső interfész megjelenítése és használhatósága döntő szempont a szolgáltatás elfogadtatásánál. A PROBADO 3D-s modelleket kereső interfészei támogatják a keresést a szöveges metaadatokban: a különböző szűrők szerinti böngészést, minta szerinti lekérdezések feltöltését, 3D-s modellek interaktív felvázolását. A különböző megjelenítések a felhasználó számára lehetővé teszik az adathalmazok feltárását, az eredmény felhasználását új keresésben.

Egy másik, 2010-ben induló TIB projektben nem szöveges adatokon akarnak vizuális kereséseket elvégezni és az eredményeket megjeleníteni.

Tartós azonosítás – nem szöveges dokumentumoknál is

Az eredeti kutatási adatokból a tudományos folyóiratok csak nagyon keveset publikálnak. Az archiválási politikák ellenére ezeket általában privát fájlokban őrzik, nem pedig biztonságos intézményi repozitóriumokban. A kutatási adatok elérésének hiánya gátat jelent a nemzetközi kutatásban, ami az erőfeszítések szükségtelen megismétlését eredményezi és az eredmények bizonyítása nehézé, majdnem lehetetlenné válik. Óriási összegeket emészt fel a már létező adatok újbóli létrehozása.

A szerzők számára ösztönzőleg hatna, ha az adathalmazaik ugyanolyan fontosságúak lennének, mint az idézhető publikációik.

A TIB az adathalmazokra is kifejlesztette a DOI-t és támogatja használatát. A DOI szorosan kapcsolódik az objektumhoz, és nem ahhoz a helyhez, ahol az objektum éppen megtalálható. 2005-től a TIB kutatási adatok hivatalos DOI regisztrációs ügynöksége. Magukat az adatokat nem a TIB őrzi, hanem minőségbiztosítással rendelkező, tárolásra és elérésre szakosodott megbízható adatközpontok. A TIB már több mint 6000 kutatási adathalmaznak adott DOI-t.

DataCite

A tudományos kutatási adatok elérése a nemzeti tudományos intézmények felelősségi körébe tartozik, ugyanakkor a tudomány globális, a kutatók az egész világon együtt dolgoznak közös projekteken, nemzeti és külföldi információszolgáltatókat is használnak.

A kutatási adatokhoz való hozzáférés kihívására a válasz: globális együttműködés nemzeti képviselőkkel.

A *Globális DOI Ügynökség (Global DOI Registration Agency)* minden kutatónak felkínálja az adathalmaz regisztrálását és katalogizálását. A DataCite konzorciumot 2009. december 1-jén Londonból indították el és sok intézmény és könyvtár a tagja (köztük a TIB). A DataCite átvette az ügynökség szerepét: állandó azonosítót ad adathalmazokhoz, közös kutatási módszereket, legjobb gyakorlatokat és segédleteket hoz létre és támogat. Az intézmények önállóan dolgoznak adatközpontjaikkal és más kutatási adatokat birtokló szervezetekkel. Mivel a tudomány is globális egyéni kutatókkal, a DataCite is globális, és együtt dolgozik nemzeti partnerekkel.

/BRASE, Jan – BLÜMEL, Ina: Information supply beyond text: non-textual information at the German National Library of Science and Technology (TIB) challenges and planning. = Interlending & Document Supply, 38. köt. 2. sz. 2010. p. 108–117./

(Burmeister Erzsébet)

Thieme Clinical Collections

The prime resource for essential clinical E-Books

Thieme Clinical Collections contain an extensive assortment of E-Books carefully selected to provide the students, researchers, and clinicians at your institution with thorough coverage of all major medical fields.

This currently expanding resource consists of 314 titles include titles published during the following years:

Collection 1	2000–2003:	65
Collection 2	2004–2006:	87
Collection 3	2007–2009:	111
Collection 4	2010:	51

Thieme Teaching Assistant

One powerful resource.
Two innovative teaching tools.

The Thieme Teaching Assistant platform is the ultimate web-based presentation tool, featuring powerful functionality to enrich and deepen the classroom experience.

Anatomy
2,000+ full-color illustrations

Physiology
792 stunning color images, charts, and tables

Ideal for:

- Presentations • Course materials
- Class handouts • Review

For more information and a free trial please contact:
Thieme Institutional Sales
E-mail: eproducts@thieme.de • Tel.: +49-711-8931-407

